

OP KOERS NAAR EEN KOUDE WINTER

MARINEBLAD

KVMO

1883 | 2023

UITSTROOM: HOE BLIJFT DEFENSIE EEN AANTREKKELIJKE WERKGEVER?

**Oproep aan de politiek:
koopt Poseidons!**

**Historische
persoonsdossiers online**

**Afschaffing lijfstraffen
bij de marine**

8

2023

JAARGANG 133

INHOUD

04

TERUGBLIK KVMO-SEMINAR 2023

Redactioneel

14

DEFENSIEATTACHÉ IN DE VERENIGDE STATEN

Sebo Hofkamp

18

LIJFSTRAFFEN BIJ DE KONINKLIJKE MARINE

Rozemarijn Vlijm

31

MISSIE MILITAIR-HISTORISCH MATERIAAL

Nederlands Instituut voor Militaire Historie

EN VERDER

03 Voorwoord voorzitter KVMO

11 Cartoon

12 Gastcolumn Jörg Noll

26 Column Theo Brinkel

27 Boeksiglementen

28 Recensies

34 Reacties

38 Column Berend van de Kraats

39 KVMO-zaken

40 Kerstgroet

www.kvmo.nl

Foto cover:
Zr.Ms. *Vlaardingen* baadt tijdens NAVO-oefening *Freezing Winds '23* in het Noorderlicht (foto: Jan Hoppenbrouwers | Koninklijke Marine)

Foto achterzijde: Sneeuwschuiven tijdens NAVO-oefening *Joint Warrior '23* (foto: Jasper Verolme | Mediacentrum Defensie)

ONBEMIND
MAAKT
ONBEMAND

KVMO-SEMINAR

04

14

18

31

Zo, dat was het dan

Je zou het bijna gaan denken: zo, dat was het dan voor 2023. Er ligt een onderhandelaarsresultaat over de arbeidsvoorwaarden, de verkiezingen zijn geweest en het KVMO-seminar op 22 november was zeer geslaagd; tijd voor de feestdagen. Was het maar zo gemakkelijk!

Zeker, er ligt een resultaat waar ik met voldoening naar kan kijken. Nee, we hebben nog lang niet alles erin geregeld en er ontbreken dingen die ik er graag in had willen zien, maar al met al ben ik tevreden. Het is echter pas een akkoord als een meerderheid van de centrales van overheidspersoneel (de bonden) instemmen met het resultaat en terwijl ik dit schrijf wordt daar nog op gewacht. Bij het ter perse gaan van dit blad zal meer duidelijk zijn. Als de meerderheid heeft ingestemd, dan moeten we nog een en ander in de voorschriften verwerken en begint het proces voor de volgende onderhandelingsronde alweer. Genoeg te doen, maar met een positieve afdrank, wat mij betreft.

Over de verkiezingen ben ik dan weer minder positief. Niet over het feit dat de PVV de grootste is geworden, zo werkt de democratie nou eenmaal. Wel over het vooruitzicht dat de PVV in de regering komt en (een deel van) hun programma beleid kan gaan worden. Uit de EU, geen steun meer voor Oekraïne, geen arbeidsmigratie, allemaal in mijn ogen behoorlijk absurde en onuitvoerbare ideeën. Moet je eens voorstellen wat er gebeurt als deze voorstellen uitgevoerd worden. Weer handelsbarrières, in- en

uitvoerheffingen en wisselkoerskosten. Export neemt af, omdat we te duur worden als producent. Import wordt duurder vanwege heffingen. Oekraïne wordt overlopen en Rusland zal zeker geen halthouden bij de Oekraïense westgrens. Het tekort aan arbeiders in Nederland neemt toe en er zal, ook door de eerdergenoemde handelsbeperkingen, nooit genoeg geld zijn om de zorg-, veiligheids- en onderwijsplannen uit te voeren. Dan blijft er dus helemaal niets over. Ook ben ik bang voor een voortslepend formatieproces, dat ervoor zal zorgen dat al die urgente zaken in Nederland nog langer blijven liggen. En als het helemaal niet zou lukken, dan krijgen we het hele verkiezingscircuit nog een keer, met nul garantie op een betere uitslag. We gaan het zien.

Over het seminar ben ik dan weer een stuk positiever. Het blijft toch altijd mooi om te zien dat veel collega's die met LOM zijn gegaan er ook weer bij waren. Ook zij voelen zich nog steeds zeer betrokken en ook daar kunnen en moeten we gebruik van gaan maken. Het was een succesvolle en inspirerende middag waarbij de vooraf lastig in te schatten chemie tussen de sprekers optimaal was. In dit nummer leest u over de bijdragen van de sprekers.

Nog even over de feestdagen, die komen er echt aan en natuurlijk gun ik het iedereen dat zij daarvan kunnen genieten met hun dierbaren. En de mensen die werken met de feestdagen wens ik uiteraard ook al het goede. Ik wil u, de leden van de KVMO, graag bedanken voor uw inzet en steun in het afgelopen jaar. En dat geldt absoluut ook voor alle medewerkers van de KVMO, in vaste dienst of als vrijwilliger. Hele fijne feestdagen en alvast al het goede voor 2024. Tot volgend jaar!

Colofon

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
C.B. Naafs

Eindredactie
C.B. Naafs

Artikelencommissie

KLTZ Y.A. van Beusekom, drs. A.A. Bon, LTZ1 (TD) ing. J.M.T. Bongartz, KTZ (LD), mr. dr. M.D. Fink, KLTZ (TD) F.G. Marx MSc. EMSD, KLTZ (TD) dr. ir. W.L. van Norden EMSD, dr. A.J. van der Peet, KOLMARNS R.A.J. de Wit

Medewerkers:

mw. drs. Z. Borgeld-Guman, prof. dr. T.B.F.M. Brinkel, B. van de Kraats, KLTZ (TD) H. Boomstra (cartoon)

Adres redactie

Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04

marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl

Vormgeving

www.frankdewit.nl

Drukwerk

Wilco Art Books
Vanadiumweg 8
3812 PZ Amersfoort

Abonnementen

Voor leden van de KVMO is het Marineblad gratis. Informatie over het lidmaatschap van de KVMO staat op: www.kvmo.nl onder 'FAQ'. Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50 (buitenland) per jaar.

Advertenties

Redactie Marineblad
T: 06-59815466
E: marineblad@kvmo.nl
I: www.kvmo.nl

Copyright Marineblad

Overname van artikelen is enkel toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie en onder uitdrukkelijke vermelding van de bron. Artikelen in het Marineblad vertolken niet noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft geheel voor verantwoording van de auteur(s). Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van artikelen zijn in te zien op www.kvmo.nl onder 'Marineblad'.

Adreswijziging

Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of info@kvmo.nl

MARINEBLAD IS EEN UITGAVE VAN
DE KONINKLIJKE VERENIGING VAN
MARINEOFFICIEREN

De KVMO maakt deel uit van de

'AANDACHT IS HET NIEUWE GOUD'

Een terugblik op het KVMO-seminar

Woensdag 22 november 2023 markeerde een bijzondere dag. Nederland trok naar de stembus voor de Tweede Kamerverkiezingen terwijl op het Marine Etablissement te Amsterdam het KVMO-seminar plaatsvond. Het thema 'onbemind maakt onbemand' draaide om de vraag hoe de Koninklijke Marine en de overige krijgsmacht delen een aantrekkelijke werkgever worden; niet alleen om nieuw talent te werven, maar vooral deze te behouden. Wat is daarvoor nodig en hoe pak je dat aan? Diverse sprekers van binnen en buiten de organisatie namen hierover het woord en kwamen met bijzondere, onorthodoxe en soms ronduit confronterende verhalen. Dit artikel biedt een terugblik op de belangrijkste bevindingen van die middag.

Foto's: Guus Baks | Photocom

Een taai onderwerp, zo omschrijft dagvoorzitter Joyce van der Bent, teamleider van het Defensie Innovatie Platform, het personeelsprobleem bij Defensie. 'De een ziet hierin vooral een uitdaging voor bureau werving. Denk daarbij aan campagnes zoals Generatie D. Een ander denkt dat het initiatief bij HR, Personeel en Organisatie (P&O) of zelfs in politiek Den Haag ligt: aan de randvoorwaarden om personeel überhaupt binnen te houden.' Dat het aan de toenemende zichtbaarheid van Defensie niet schort, laat het succes van voornoemde arbeidsmarktcampagne zien. Op 16 november, een week voor het seminar, won Defensie een zogenaamde Effie Award voor effectieve en bewezen marketingcommunicatie. 'De campagne Generatie D heeft de interesse voor een baan bij Defensie een flinke boost gegeven', aldus het nieuwsbericht op defensie.nl. Het aantal bezoekers van de vacaturesite werkenbijdefensie.nl steeg met ruim 70% en het aantal sollicitaties nam met een derde toe, hetgeen doet bevestigen dat Defensie stappen maakt op de nog altijd krappe arbeidsmarkt. Om dit nieuwverworven personeel binnen te houden, is *après la lettre* geen campagne benodigd, maar een cultuuromslag.

Aandacht is het nieuwe goud

Als het gaat over interne samenwerking wordt de term 'cultuur' nogal eens rondgesmeten. Dr. Danielle Braun brengt in haar presentatie organisatiecultuur naar voren als het in hokjes plaatsen van menselijke interactie en functioneren. 'Cultuur is moeilijk te veranderen, men spreekt er graag met trots over, het zit in iemands iden-

titeit en verandering hierin – zeker door externe factoren – kan als onprettig worden ervaren en resulteren in ongenoegen.' Braun is corporate antropoloog, een van Nederlands topsprekers en auteur. In 1996 promoveerde zij op een onderzoek naar organisatiecultuur en sturing binnen de politie. In haar presentatie focust Braun haar antropologische verhalen op het thema personeel en hoe de defensieorganisatie er goed aan doet elkaar te leren zien. Het dilemma van uniformiteit versus maatwerk en hoe je daarin als werkgever een optimum bereikt. 'Leer weerstand en signalen van voortijdige uitstroom eerder herkennen, zodat je (eerder) het gesprek met personeel kunt aangaan.'

'Cultuur zit tussen mensen in, daar waar men over het algemeen wil geloven dat cultuur individualistisch is', vervolgt Braun. Het ligt als een deken van onderlinge relationele afspraken en gedragingen over een groep, een organisatie, een team of volk, met als functie chaos om te zetten in orde (lees: hokjes). De vanzelfsprekendheid van basale omgangsvormen en procesgangen binnen een organisatie liggen gegrondvest in de bedrijfscultuur en maakt dat zowel personeel als management zich kan focussen op zo'n beetje alles behalve de onderlinge relatie. Braun: 'Op het moment dat je cultuur gaat veranderen, stort je mensen in neurologische chaos. Je wordt gedwongen tot nadenken over de kleinste dingen, waardoor je routine verliest.' Organisatieverandering is daarom weinig meer dan het creëren van chaos, waaruit nieuwe orde moet ontstaan.

Danielle Braun: 'Op het moment dat je cultuur gaat veranderen, stort je mensen in neurologische chaos'

Kees de Rijke: 'Het verschil tussen meedoen en winnen van het gevecht ligt in het wederzijds vertrouwen en respect van leidinggevend en hun personeel'

Sabotagelijijn

Naast de chaos van organisatieverandering kunnen personeelsleden ook zelf de 'storende factor' vormen in een bedrijf. Braun introduceert Harrie, een eigenheimer die de dingen vooral op zijn eigen manier doet. Deze protagonist staat voor iemand van een andere afkomst, voor een ander idee, een andere manier van werken; kortom, voor alles wat afwijkt. In een starre organisatie zien collega's en leidinggevend Harrie zich het liefst aanpassen. 'Hem wordt gevraagd normaal te doen, of de organisatie te verlaten' aldus Braun, die benadrukt dat Harries juist ontzettend hard nodig zijn. Luistert de leidinggevende niet, dan ontstaat de neiging om processen te saboteren. Het begint met een grapje. Die vliegt veelal over het hoofd van de meeste collega's, waardoor deze in toenemende mate sarcastischer worden. Voor moeizaam lopende projecten worden gaandeweg smoesjes bedacht. Intern gaat men op zoek naar een kleine coalitie van gelijkgestemden en ontstaan roddels. Het gevaar hierin dreigt volgens Braun dat communicatie in het bedrijf ondermijnd raakt en in sommige gevallen geheel ophoudt. Processen raken vertraagd en om door de impasse heen te breken worden allerhande projectgroepen en *task forces* in het leven geroepen, met alle gevolgen van dien. Uiteindelijk breekt Harrie, legt zijn werk neer en vertrekt. 'En dat is zonde', vervolgt Braun. 'Zonder Harrie waren we niet naar de maan gevlogen, of konden we onze mails niet op onze telefoon lezen. Harrie staat symbool voor innovatie en zonder innovatie komt je bedrijf stil te staan.'

Onbemind maakt onbemenst

De belangrijkste oorzaak van vertrek uit de organisatie is de houding en gedrag van de directe leidinggevend, aldus brigadegeneraal b.d. de Rijke, die als tweede spreker tot de aanwezigen keert. Defensie is een organisatie die mensen vraagt om zich tot in het hoogste geweldsspectrum in te zetten. Het verschil tussen meedoen en winnen van het gevecht ligt volgens De Rijke in het wederzijds vertrouwen en respect van leidinggevend en hun personeel. 'Als het lukt om alle inspanningen te richten op het krijgen van gepassioneerde professionals, dan is Defensie daarnaast ook de aantrekkelijkste werkgever van Nederland.' De voormalig directeur HR bij het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) sleepte in 2022 de prijs van HR-manager van het jaar binnen. Deze ontving hij vanwege zijn vernieuwende blik en handelen op personeelsgebied. In die periode stond hij aan de wieg van Generatie D en het theaterstuk *Vuurdoop*, een confronterend verhaal over militairen en niet-militairen bij de Landmacht met als doel de dialoog te starten over sociale veiligheid en cultuur. Centraal in de presentatie van De Rijke staat de vraag wat het verlangen om met plezier in een profes-

'In een starre organisatie zien collega's en leidinggevend Harrie zich het liefst aanpassen'

Paul van Gelder: 'De defensiemedewerker is op weinig punten slechter af dan zijn of haar commerciële evenknie'

sionele organisatie te werken in de weg zit. Hij herkent daarbij drie hoofdzakelijke voorwaarden: aantrekkelijk en zinvol werk, inclusief leiderschap en aantrekkelijk werkgeverschap. 'Kloppen deze drie parameters, dan ontstaan bevlogen professionals'.

Aantrekkelijk en zinvol werk wordt als zodanig beschouwd wanneer de vierkante meter klopt. De Rijke: 'Heeft iedereen de juiste spullen om zijn of haar werk te kunnen doen? Is de functie duidelijk, planbaar en gekoppeld aan leiderschap?' Daarbij ziet de oud-brigadegeneraal mogelijkheden om functies als beroep te zien, in plaats van de beroepsman of -vrouw die een functie bekleedt. Kennis en ervaring worden overgedragen van meester op leerling, wat resulteert in adequate begeleiding, alsook een voor de leerling duidelijk en zinvol traject van doorgroei-mogelijkheden. Dit houdt volgens De Rijke sterk verband met aantrekkelijk werkgeverschap. Factoren als het stimuleren van eigen regie en verantwoordelijkheid, eerlijkheid en transparantie in communicatie, het kunnen bieden van

zekerheid en zelfontplooiing, *on-the-job* training en opleiding en het inzetten van de oudere generatie als mentor dragen bij aan het creëren van volle eenheden met gemotiveerde professionals. Inclusief leiderschap ligt daaraan ten grondslag. Deze derde voorwaarde tot het ontstaan van bevlogen professionals wordt gekenmerkt door respect en waardering van eigenaarschap. Maak als leider sociale veiligheid bespreekbaar en leer ook te volgen, in plaats van te dicteren. 'Uiteindelijk ligt kracht van goede bemensing in een divers team. Vertrouwen in vrede-tijd, is winnen in crisissituaties.'

Het behouden van talent in een veranderende wereld

Oud-marineofficier Paul van Gelder kwam op in 1988 en bekleedde diverse operationele functies. Na vijftien jaar Koninklijke Marine stapte hij voor een korte periode over naar de Luchtmacht, alvorens hij het bedrijfsleven introk. Sinds medio 2017 geeft hij leiding aan Mammoet b.v. in de rol van CEO. Het bedrijf heeft zo'n 5700 werknemers, maar moet in de piekmomenten razendsnel kunnen groeien naar ruim 6500. 'Net als Defensie worstelt ook het bedrijfsleven met het vinden van gekwalificeerd personeel', vertelt Van Gelder. Met zijn uitgebreide ervaring in de commerciële sector belicht hij zijn uitdagingen en wat Defensie hiervan kan leren, maar stelt daarbij terecht de vraag of er aspecten zijn aan het werken bij Defensie

**'Vertrouwen in vrede-tijd,
is winnen in crisissituaties'**

die beter uitgelicht moeten worden om de aantrekkingskracht te vergroten. 'Kijken we naar de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden, dan valt op dat de defensie-medewerker op weinig punten slechter af is dan zijn of haar commerciële evenknie', constateert Van Gelder. 'Een militaire carrière biedt nog altijd meer baanzekerheid dan het bedrijfsleven. Bovendien is de HR-afdeling buitengewoon professioneel en moeten we niet vergeten dat weinig bedrijven dezelfde ervaring bieden.'

De arbeidsmarkt laat zien dat nieuwe en gekwalificeerde kandidaten andere verwachtingen hebben ten opzichte van enkele jaren terug. Veelal heeft een modern huishouden meer dan één carrière-maker. Dit is terug te zien in de wens naar flexibele werktijden en een verminderde interesse in het maken van verre reizen en buitenlandplaatsingen. De coronapandemie heeft dit effect alleen maar versterkt. Daarnaast is de ZPP-sector door nieuwe industrieën aanzienlijk gegroeid en zorgt arbeidsmarktcompetitie tussen bedrijven voor een toenemende druk op hogere salariering alsook aantrekkelijkere voorwaarden. In deze omgeving is het lastig de juiste kandidaat te vinden, laat staan te behouden. Van Gelder legt uit: 'Het is van belang een beeld op te bouwen hoe jouw doelgroep zich verhoudt tot de arbeidsmarkt en probeer kandidaten vroeg in hun carrière te benaderen.'

Het in een vroeg stadium vastleggen van de toegevoegde waarde die een bedrijf biedt aan kandidaten – als het

'Leer waar het misgaat, identificeer de gaten in je personeelsbeleid en zorg dat je voorop raakt'

ware een belofte tussen werkgever en werknemer – in ruil voor hun kennis en ervaring, wordt vastgelegd in een zogenaamde *Employer Value Proposition* (EVP). 'Om personeel te behouden is het van groot belang dat een bedrijf de beloftes in de EVP nakomt. Het een beloven en het anders doen zorgt voor scheefgroei in de werkrelatie en op termijn gaat dit schuren. Uiteindelijk staat in je EVP omschreven waarom iemand voor jou is gaan werken. Werk daarbij actief aan *performance management*, zorg dat nieuw personeel begeleid wordt door ervaren werknemers en articuleer duidelijk wat de doorgroeimogelijkheden zijn', aldus Van Gelder. De oud-marineofficier benadrukt de toegevoegde waarde van een exitgesprek. 'Je wilt aan je organisatiecultuur blijven bouwen. Stress-tests zijn daarbij van onschatbare waarde. Leer waar het misgaat, identificeer de gaten in je personeelsbeleid en zorg dat je voorop raakt.'

Pauline Handgraaf-Blok: 'De vrouwen passen zich aan het organisatiesysteem aan; andersom is er de afgelopen decennia weinig veranderd'

Het onbekende verhaal van vrouwen bij de Koninklijke Marine

De laatste spreker van het seminar is KLTZ (LD) Pauline Handgraaf-Blok. Overste Handgraaf-Blok begon in 1999 aan de opleiding officier voor de Logistieke Dienst met als specialisatie Human Resources Management aan het Koninklijk Instituut voor de Marine. Na een eerste varende plaatsing met een missie naar de Perzische Golf en counterdrugs-operaties in het Caribisch gebied, heeft zij meerdere functies bekleed in het HR-veld en in de operationele- en ketenlogistiek. Na de functie van Hoofd Logistieke Dienst aan boord van Zr.Ms. *Rotterdam* heeft zij haar master personeels- en organisatiepsychologie afgerond en vervolgens de Hogere Defensie Vorming in Breda voltooid. Nu is zij zowel de eerste Logistiek Officier als vrouw die de functie van commandant van de School voor Maritieme Bedrijfsvoering en Onderwijskunde (SMVBO) bekleedt.

Handgraaf-Blok: 'Het is mijn bedoeling te duiden dat *onbemand maakt onbemand* mede veroorzaakt wordt door het onbekende verhaal van onder andere vrouwen werkzaam bij de Koninklijke Marine. Veel vrouwen stellen dat zaken erbij horen en daar niet over moeten zeuren. Dus de vrouwen passen zich aan het organisatiesysteem aan; andersom is er de afgelopen decennia weinig veranderd, 'add women and stir'. Dat het in de praktijk zo niet werkt blijkt uit het feit dat vrouwen zowel binnen de maatschappij als binnen de marine niet de top bereiken, terwijl al jaren meer afgestudeerde vrouwen dan mannen de universiteiten verlaten. Kortom, ze zijn er wel, maar komen er niet. Handgraaf-Blok: 'Dat heeft mijns inziens – en blijkt ook uit mijn afstudeeronderzoek – meerdere oorzaken.'

You can't be what you can't see 'Vrouwen (met gezinnen) zijn niet zichtbaar in de top van de defensieorganisatie. Hierdoor lijkt het onhaalbaar om als vrouw werk te combineren met privé. Dat motiveert andere vrouwen niet en kan zelfs afschrikken. Wanneer met vrouwen wordt gesproken over hen vertrouwen te geven en aan te moedigen, en als hier vervolgens goede afspraken over worden gemaakt, is het mogelijk hen naar zichtbare posities te bewegen met als gevolg een positieve invloed op de positie van vrouwen binnen de organisatie.'

Veel in de organisatie is niet aangepast op vrouwen 'De uniformen, waar men zich gelukkig steeds drukker over maakt, zijn nog steeds niet op de vrouw aangepast. Daardoor lijken/voelen vrouwen zich minder welkom. Daarnaast zijn vrouwen, blijkt uit de literatuur, minder geneigd tot het volgen van de zogenaamde 'hoepels'. En ook wegen de competenties, die vanuit de masculiene organisa-

**'Vrouwen (met gezinnen)
zijn niet zichtbaar in de top
van de defensieorganisatie'**

Voorzitter KVMO KLTZ Rob Pulles: 'Probeer iedere dag iets te doen om een collega, of jezelf, te behouden voor de marine'

tie van belang worden geacht in beoordelingsgesprekken of MD-commissies, zwaarder dan feminiene competenties. Hierdoor worden vrouwen anders gewogen en naar mijn idee kan dat beter en eerlijker.'

Van masculien naar feminien 'De veranderingen die gedaan worden ten gunste van de vrouw, moeten ook ten gunste van de man komen. Hierdoor zullen ook feminiene mannen zich meer thuis voelen binnen de organisatie. Wanneer meer feminiene mannen en vrouwen bij de organisatie blijven, is het mogelijk een cultuuromslag te maken van masculien naar feminien waarbij meer mensen zich prettig voelen.'

Diversiteit 'Meer verschillende soorten mensen, dus meer dan alleen het verschil man/vrouw zorgt ervoor dat er een andere kijk op de werkelijkheid komt. Dit gaat niet ten koste van het operationele product, het draagt juist bij aan het resultaat. Je hoeft niet hetzelfde te zijn om het hetzelfde te doen.'

Definieer en waardeer andere loopbaanpaden 'Veel vrouwen (>50%) hebben een marinepartner, blijkt ook uit mijn onderzoek. Wanneer de leeftijd wordt bereikt van de kinderwens, ontstaat ook het moment om te varen als CCO/HOD/HLD/HTD. Hierdoor stappen vrouwen uit de operationele loopbaan. Dit opnieuw oppakken is gemakkelijker voor de LD- en TD-gemeenschap dan voor de OD-gemeenschap. Terwijl van laatstgenoemde de operationele ervaring het grootste is. Door andere loopbanen meer te waarderen, kunnen zij doorgroeien als specialist binnen HR en onderwijs. Nu wordt hun operationele ervaring als niet afgerond gezien en is de hoepel niet behaald. Zonde natuurlijk!'

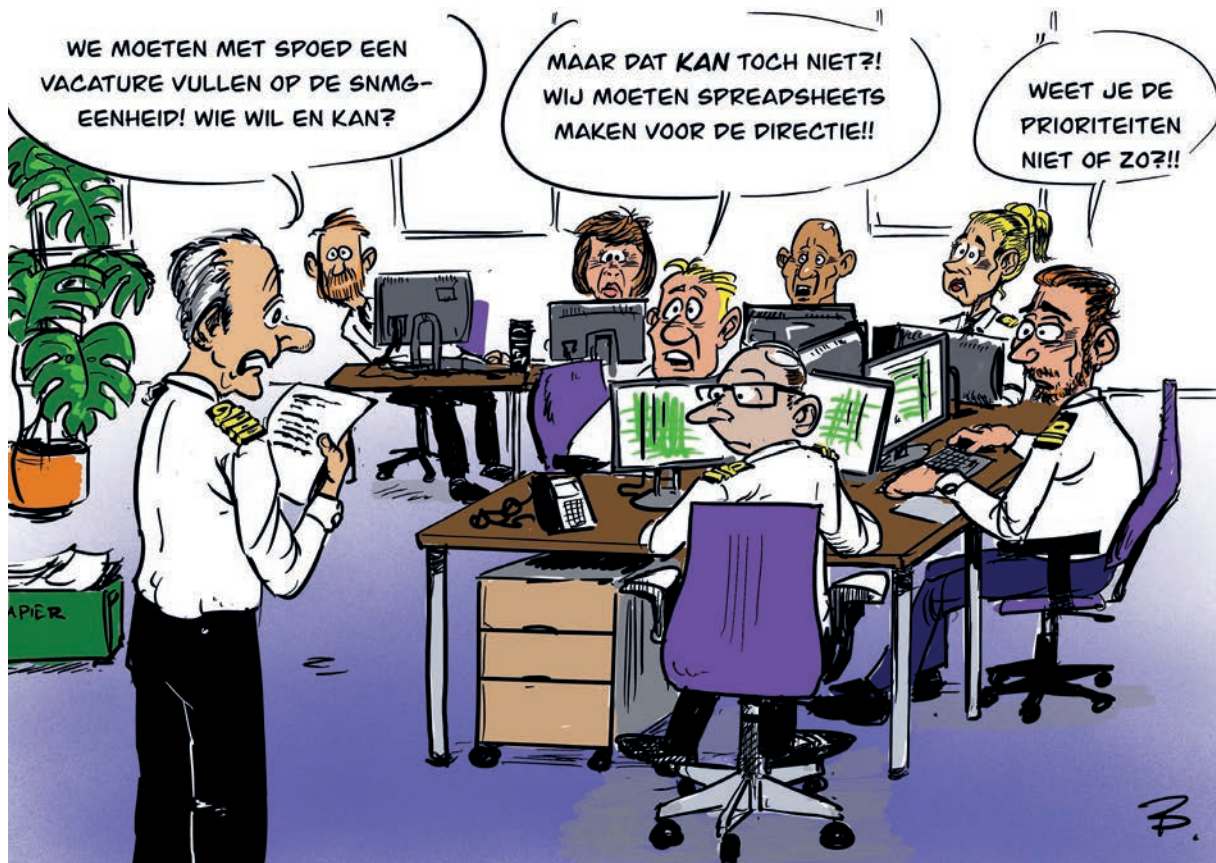
'Tot slot zou ik willen toevoegen dat vrouwen niet beter hoeven te presteren dan mannen. Dat vinden we vaak zelf wel, maar is onnodig. Net zo goed presteren als de mannelijke collega's is goed genoeg. Daarnaast mogen vrouwen wat meer Pipi Langkous-lef hebben: 'ik heb het nog nooit gedaan, dus ik zal het wel kunnen'. Om dit te bewerkstelligen hebben we als vrouwen elkaars hulp nodig en die van onze mannelijke collega's. Wanneer we samen de meerwaarde inzien van dergelijke veranderingen, draagt dat bij aan het behoud van zowel de vrouwen als de mannen!'

Wat nu?

Voorzitter KVMO KLTZ Rob Pulles kijkt terug op een geslaagd seminar: 'het was een succesvolle en inspirerende middag, waarbij de vooraf lastig in te schatten chemie tussen de sprekers optimaal was.' De vraag die ons rest is echter, wat nu? Met een middagje seminar ben je er immers niet. 'Was het maar waar!', aldus de voorzitter. 'We zullen er allemaal hard voor moeten werken om de mensen die er nu zijn te behouden. Het gesprek met elkaar aangaan is daarvoor een absolute vereiste, of je nou commandant, P&O'er of OGHLD bent. Praat met je mensen, vraag wat ervoor kan zorgen dat ze blijven.' Daarmee beoogt de voorzitter overigens niet te zeggen dat alles daarvoor moet wijken: 'Zeker niet, maar *computer says no* of 'als het je niet bevalt, dan ga je toch weg' hadden wat mij betreft allang uitgerouleerd moeten zijn.'

Daarnaast is Pulles van mening dat Defensie zorg kan dragen dat medewerkers – burger en militair –, die de organisatie hebben verlaten, veel gemakkelijker weer kunnen instromen. 'En als ze niet terugkomen, dat ze zich tenminste bekrachtigd voelen om zich als ambassadeur voor de Koninklijke Marine en andere krijgsmachtdelen in te zetten.' Een eerste stap hierin? 'Ik zou zeggen, probeer er iedere dag iets aan te doen om een collega (of jezelf!) te behouden voor de marine.'

CARTOON

DE NEDERLANDSE ODYSSEE

Op koers naar een koude winter

Mijn vorige column eindigde met een voorspelling voor de verkiezingen in mineur: 'Met Europa – zo lijkt men in Den Haag nog steeds te denken – win je in Nederland geen verkiezingen.' En zo geschiedde. Dat de uitkomst zou worden als ze is, kon ook ik echter niet bevroeden.

Ondanks dat een van de lijsttrekkers een voormalig Eurocommissaris was, kwam ook hij met weinig Europese onderwerpen. Maar niet enkel Europa was afwezig tijdens de campagne. Volgens onderzoeksbureau IPSOS waren de belangrijkste onderwerpen immigratie en asiel, bestaanszekerheid, woningmarkt, gezondheidszorg, klimaat en duurzaamheid, betrouwbaarheid overheid. Klimaat heeft het deze verkiezingen niet gehaald, buitenland en Defensie stonden niet eens op deze lijst. Dat zal de komende weken en

maanden alleen maar erger worden. Het anti-Europese sentiment in politiek en bevolking is mogelijk zó sterk, dat niemand het meer heeft over de economie en de rol die Europa ondertussen voor de veiligheid van Nederland betekent. Ik schreef erover.

De grootste partijen zijn, tot op GroenLinks-PvdA na, eurosceptisch of hebben in het verleden herhaaldelijk een karikatuur van de EU gemaakt. Het zal mij niets verbazen als een referendum over een Nexit ter sprake komt in de coalitie. Over de uitkomst hoeven wij niet te gissen. Dit land zal – net als de Westerburen – voor uittreding stemmen. Het referendum over de zogenaamde EU-grondwet in 2005 heeft laten zien welke krachten er dan spelen. De tegenstanders van een referendum willen voorkomen dat er voldoende stemmen worden uitgebracht, de voorstanders van het referendum – meestal tegenstanders van Europa – zullen weer alles uit de kast halen om Europa nog zwarter te maken dan het voor velen al is. Als het gaat om wat Europa voor Nederland betekent zal – net als in het VK – niemand naar de cijfers kijken. Nederland is enorm afhankelijk van de export, met name de uitvoer en wederuitvoer zijn van groot belang, waarbij Noord- en Oost-Europa een steeds belangrijkere rol gaat spelen. Bovendien is het gemakkelijker om zaken te doen als men binnen de EU zit.

Natuurlijk gaat niemand het over deze voordelen hebben, noch zal het over de nadelen van een Nexit gaan. Dit terwijl geen 500 kilometer van Den Haag een regering dagelijks kampt met de negatieve gevolgen van de Brexit: 'Hardnekkige inflatie, oplopende schulden, lage arbeidsproductiviteit en een teleurstellende groei: de Britse economie rammelt aan alle kanten.' Zou het zo een vaart niet lopen bij een Nexit? Bedenk dan wel dat dan opeens Rotterdam buiten de EU ligt, terwijl Antwerpen en Hamburg er wel nog inzitten. Mogelijk dat dan zelfs de Chinezen niet eens meer belangstelling hebben voor de haven. En Defensie? Net zo bang als voor een Nexit ben ik bang voor wat een nieuwe regering voor de krijgsmacht zal betekenen. Los van wat er in het verkiezingsprogramma van de grote conservatieve partijen staat, kan men enigszins voorspellen hoe het Defensie verder zal afgaan. De PVV is er heel duidelijk over. Men is trots op de krijgsmacht en wijst elke integratie – ook met Duitsers af. Er wordt geen materieel meer naar Oekraïne gestuurd. En 'Wat we wel moeten doen, is onze krijgsmacht inzetten voor de nati-

'U gelooft dat ik té pessimistisch ben? Of dat conservatieve partijen niet op Defensie gaan bezuinigen?'

onale veiligheid. Dus voor de verdediging van ons eigen grondgebied. Voor de PVV hoort daar ook de verdediging tegen de asielstormloop op ons land bij. Net als in het pré-Schengen tijdperk moeten we Defensie inzetten voor grensbewaking.' Toen men het voor de laatste keer het land aan de eigen grens verdedigde ging het mis. Er was een reden waarom de Nederlandse krijgsmacht 40 jaar het land aan de grens van het toenmalige Oost-Duitsland verdedigd heeft en dat men ook na de Koude Oorlog het bondgenootschap bleef versterken. Nederland heeft noch voldoende strategische diepte, noch kan het zich alleen tegen Russische kernkoppen verdedigen. Er is een reden waarom aan een raketschild in Europa wordt gewerkt: het heeft diepte. En er bestaan nog steeds belangrijke dreigingen vanuit het Oosten en het Zuiden. Daarom is Turkije lid van de NAVO en geen 'Trojaans paard in het bondgenootschap', zoals de PVV wil doen geloven!

Uiteindelijk – en dit is het waarschijnlijkste scenario – wordt het Nederlandse defensieapparaat verder ontmanteld. U gelooft dat ik té pessimistisch ben? Of dat conservatieve partijen niet op Defensie gaan bezuinigen? Dan wil ik u graag meenemen, terug in de tijd, naar april 2011. Toenmalig Minister van Defensie, Hans Hillen, stuurde de befaamde bezuinigingsbrief naar de Tweede Kamer, waarin hij aankondigde dat de regeringspartijen 1,1 miljard euro op Defensie gingen bezuinigen. Wie de partijen waren? VVD en CDA, met de PVV als gedoogpartner. Pieter Omtzigt was toen nog lid van de Kamerfractie van het CDA. Ik kon geen aanwijzingen vinden dat hij toen tegen de brief van een minister van zijn eigen partij stemde.

Europa en de Nederlandse krijgsmacht worden straks opgeofferd ten koste van onze collectieve veiligheid en bestaanszekerheid. Volkshuisvesting en zorg zijn uiteraard belangrijke onderwerpen die de mensen in dit land na aan het hart liggen. En terecht moet er een grote inhaalslag worden gemaakt zodat iedereen de mogelijkheid heeft een betaalbare woning te bemachtigen. Bedenk dan wel dat er voor Nederland nog maar weinig bescherming overblijft als het geld daarvoor bij Defensie wordt weggehaald.

President Trump zal zowel tijdens zijn komende campagne als tijdens zijn inauguratie opnieuw als transactionele president de landen voor schut zetten die niet aan de 2% NAVO-norm voldoen. Deze keer gaat hij er consequenties aan verbinden. Óf hij zorgt ervoor dat de landen die niet betalen uit de NAVO worden gegoooid, óf hij doekt de organisatie meteen op. Zijn achterban en eerlijk gezegd veruit de meeste Amerikanen zou het een zorg zijn, temeer in de Amerikaanse verkiezingen immigratie en asiel, bestaanszekerheid en de competitie met China voorop zullen staan.

Toen ik aan mijn column begon, gebruikte ik de Odyssee als een stijlmiddel waarlangs ik mijn gedachten over de Nederlandse strategische cultuur kon ontwikkelen. Wat ik toen niet kon vermoeden was dat het land nu zelf dwalende is. Het Nederlands veiligheids- en defensiebeleid staat op de schop en ik verwacht een grote, onbekende odyssee; dolend op een ruige zee, stuurlaars dan wel met stuurlui die enkel naar hun navel staren en daarmee het

'Als het fundament, de basis, van onze bestaanszekerheid wegvalt – namelijk de inzet voor de collectieve veiligheid van Europa en haar bondgenoten – wat blijft er dan nog over om te beschermen?'

kompas en de zee uit het oog verliezen. Ik moet opeens aan de jonge president Kennedy denken, die in juni 1961 Chroesjtsjov in Wenen ontmoette. Chroesjtsjov zei dat als de VS de Sovjetpositie in het verdeelde Berlijn ter discussie zouden stellen, de Sovjet-Unie 'moet reageren en dat zal doen', en dreigde op griezelige wijze dat 'het aan de VS is om te beslissen of er oorlog of vrede zal komen.' Kennedy reageerde met een verklaring die nog huiveringwekkender was: 'Dan, meneer de voorzitter, zal er oorlog uitbreken. Het wordt een koude winter.' Vervolgens stuurde hij meer troepen naar Berlijn.

De laatste maanden ben ik veel door Polen, de Baltische staten en Finland gereisd, landen die bang zijn voor het agressieve Rusland. Tegelijkertijd is men enorm blij met elke militaire steun die Europa en het bondgenootschap biedt. Nederland is met bijna 300 troepen vertegenwoordigd. Dit noemt men *reassurance*, geruststelling, en deze mag gerust worden vergeleken met wat Kennedy toen voor Berlijn deed. Zeker, als het fundament, de basis, van onze bestaanszekerheid wegvalt (namelijk de inzet voor de collectieve veiligheid van Europa en haar bondgenoten), wat blijft er dan nog over om te beschermen? En dit is ironisch als het gaat om sommige partijen die een bredere bestaanszekerheid willen bewerkstelligen voor de lage- en middenklasse inkomens. Het is niet aan te nemen dat iemand anders voor Nederland de kolen uit het vuur gaat halen als het zover is. Enig patriottisme voor het eigen land is zeker goed, maar het mag het land niet verblinden.

Terwijl ik deze column schrijf, zit ik in Tallinn, Estland. Ik kijk uit het raam over de wonderschone, met sneeuw bedekte stad op geen 200 kilometer van de Russische grens. De wind raast met meer dan 50 km/u bij temperaturen onder -10 graden en ik besef dat de koude winter er al is. Straks daalt hij neer in Nederland.

Dr. J.E. (Jörg) Noll (1967) is politicoloog en luitenant-kolonel (r) bij de Bundeswehr. Sinds 2007 is hij universitair hoofddocent Internationale Conflictstudies aan de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

Noot

1 RTL Nieuws *Brexit blijft zijn schaduw werpen over Britse economie: 'Lange weg te gaan'*, 22 juli 2023 <https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5397298/brexit-britse-economie-inflatie-ondernemen-vk>

Commandeur Sebo Hofkamp Defensieattaché in de Verenigde Staten

Als commandant van Zr.Ms. *Rotterdam* had ik al geen reden tot klagen over het verloop van mijn carrière, maar wanneer toenmalig Commandant der Zeestrijdkrachten vice-admiraal Rob Kramer mij medio 2020 vroeg of ik interesse had in een baan als defensieattaché in Washington D.C., hoefde ik daar niet lang over na te denken. Voorwaarde voor mij was dat het hele gezin mee zou gaan en aldus geschiedde. In de zomer van 2021 hebben we de oversteek gemaakt. In deze rubriek ga ik in op het werk van de defensieafdeling in Washington D.C. als onderdeel van de Nederlandse ambassade. Daarna belicht ik de dynamiek van de stad en hoe Defensie zich daarbinnen beweegt, om vervolgens af te sluiten met mijn persoonlijke beleving van deze plaatsing.

Een van de meest gestelde vragen aan mij is wat het werk van een defensieattaché (DEFAT) eigenlijk inhoudt. Het beantwoorden daarvan is nog niet zo eenvoudig. Zo hangt het sterk af van het land waarin je werkt. Van alle Nederlandse ambassades is Washington de grootste met meer dan honderd medewerkers; uitgezonden functionarissen van alle ministeries, aangevuld met lokale staf. Met achttien defensiemedewerkers is Defensie de grootste vertegenwoordiging op de ambassade en dus prominent aanwezig. Het defensieteam bestaat uit officieren, onderofficieren en burgers van CZSK, CLSK, CLAS, COMMIT en DOSCO, ondersteunt door drie lokale administratieve medewerkers.

Interne aangelegenheden

Als afdeling hebben we een interne en externe focus. Intern zijn we een integraal onderdeel van de ambassade; in de overlegstructuren, commissies, medezeggenschap en samenwerkingsverbanden met de politieke afdeling, economische zaken en innovatie. We adviseren de ambassadeur en de afdelingen die raakvlakken hebben met Defensie. De tweede interne focus is het Nederlandse defensiepersoneel werkzaam in de Verenigde Staten. Dit zijn ongeveer 220 militairen met hun gezinnen. De drie onderofficieren van DCIOD uit het defensieteam ondersteunen hen met (tijdelijke) huisvesting, huurauto's, telefoons, werkvergunningen etc. Een sergeant-majoor van het Financieel Administratie- en Betaalkantoor (FABK) ondersteunt de populatie met de gezondheidszorg. Dit is overigens geen sinecure in de VS. Ten derde organiseren we de vele bezoeken die we krijgen vanuit Nederland op

'Door de sterk toegenomen vraag naar defensiematerieel en nagenoeg gelijkgebleven output staat de markt onder druk'

vlag -en opperofficieren niveau. Denk daarbij aan hoge functionarissen vanuit het ministerie in Den Haag, zoals de minister, maar ook de CDS, IGK, OPCO-commandanten en nog vele anderen. Amerika is onze belangrijkste strategische partner en die relatie moet onderhouden worden met fysieke bezoeken. Nederland is geenszins de belangrijkste partner van Washington, maar voor een klein land hebben we weldegelijk veel te bieden aan deze kant van de Atlantische Oceaan. Hierover later meer.

Foreign Military Sales

De externe focus is breed en complex. Sinds het verhogen van Nederlandse defensieuitgaven en de oorlog in Oekraïne ligt de focus nadrukkelijk op het verwerven van militair materieel in de VS, veelal via *Foreign Military Sales* (FMS). FMS is kort gezegd het meeliften op orders van het Amerikaanse leger na verkregen toestemming van US *government*. Een langdurig en bovenal bureaucratisch proces wat slechts in beperkte mate beïnvloedbaar is. Vijf medewerkers uit ons team zijn hier samen met COMMIT dagelijks mee bezig onder leiding van de defensie-materieelattaché (DEFMAT). Tomahawks, torpedo's, Amraam - en sidewinder raketten, Stingers, MQ-9's, Apache E, Chinooks en (sa-

Bezoek aan Luke Air Force Base in Arizona met de Commandant der Strijdkrachten

Bezoek aan General Dynamics
Bath Iron Works (Maine), met
op de achtergrond destroyer USS
Lyndon B. Johnson (DDG-1002)

telliet)communicatieapparatuur zijn slechts een greep uit de meer dan tweehonderd FMS-dossiers die hier spelen. Daarnaast beschikken we over twee inkopers die de commerciële markt in de VS afstruinen voor o.a. klein kaliber munitie en onderdelen. Door de sterk toegenomen vraag naar defensiematerieel en nagenoeg gelijkgebleven output staat de markt onder druk. De defensie-industrie is niet in staat om snel op te schalen als gevolg van meerdere factoren, zoals beperkingen in bekwaam personeel, gebrek aan grondstoffen, complexiteit van honderden toeleveranciers, behoefte aan langdurige contracten en traagheid van de overheid in het plaatsen van concrete orders.

Naast verwerving zijn de drie attachés voor marine, land- en luchtmacht essentieel voor het onderhouden van de contacten tussen enerzijds het Pentagon en overheidsinstanties en anderzijds de OPCO's. Tevens onderhouden zij contact met hun collega's elders in de states. De attachés hebben een sensorfunctie en verzamelen informatie bij overheidsinstanties, seminars, beurzen, denktanks, internationale collega's en de industrie en spelen relevante informatie door naar hun respectievelijke OPCO. De DEF-MAT beweegt zich meer op het terrein van defensie-industrie en assisteert Nederlandse bedrijven en kennisinstituten met het opereren in de Amerikaanse markt. Het jaarlijks organiseren van de *US-NL Industry Days* maakt daar onderdeel van uit.

Het verwerken van informatie en het onderhouden van relaties is een van de belangrijkste aspecten van het werk van een attaché, maar hier in D.C. is externe representatie zeker een factor van belang. Er zijn 120 landen aanwezig met een militaire vertegenwoordiging en allen organise-

ren een *Armed Forces Day*, *Remembrance Day* of *Independence Day* waar recepties een vast onderdeel van vormen. Daarnaast zijn er vele herdenkingen, kransleggingen, beurzen en seminars in de hoofdstad. Ook het Pentagon en de *Defense Intelligence Agency* (DIA), waar alle internationale (assistent) defensieattachés logistiek zijn ondergebracht, krijgen steeds meer aandacht voor de 'Allies and Partners' zoals ook verwoord staat in de *National Defense Strategy* (NDS). Als je als land zichtbaar en relevant wilt zijn, dan is participatie in deze lokale dynamiek een *must*.

Profileren van de Nederlandse positie

Door de ogen van de Amerikanen is Nederland op het eerste gezicht een klein land, met een beperkte rol in het grote geheel. Nederland behoort niet tot de Five Eyes (VS, VK, Australië, Nieuw-Zeeland en Canada), AUKUS (VS, VK en AUS) of QUAD (VS, AUS, India en Japan). Geografisch draait het voor de VS om de indo-Pacific en zijn landen als Zuid-Korea, Australië, de Filipijnen en Japan van waardevol belang. Voor de Arctische regio staan landen als Denemarken (Groenland), Noorwegen en Canada vooraan in de Amerikaanse pikorde. Met de blik op Europa is het initieel Duitsland, het VK en Frankrijk als grootmachten en dan is er nog de Oostflank. Toch heeft Nederland veel te bieden voor de Amerikanen. Zo ontvangen we aandacht en waardering voor onder andere onze voortrekkersrol ten aanzien van militaire steun aan Oekraïne, waaronder de F-16 coalitie, maar ook Nederlandse Cyber en Intelligence, innovatiekracht, onze verbindende rol in de Europese Unie en onze opstelling als zeer betrouwbare NAVO-bondgenoot. Daarnaast zijn we technologisch hoogwaardig (o.a. space, Nano- en kwantum technologie en semi-conductors), hebben we focus voor de trans-Atlantische link en zijn we altijd proactief en professioneel in missies. Deze prestaties en eigenschappen geven Nederland een goede positie in het internationale krachtveld in D.C. Wellicht geen garantie voor succes, maar we doen zeker mee.

Om onze positie in de Amerikaanse hoofdstad nog meer te profileren zijn we een partnerschap aangegaan met het

**'Als je als land zichtbaar
en relevant wilt zijn, dan
is participatie in de lokale
dynamiek een must'**

Atlantic Council, een onafhankelijke denktank met veel expertise en aanzien. Zij ondersteunen ons bij formele bezoeken, ronde tafel-discussies, themadiners, de organisatie van voornoemde *NL-US Industry days*, het schrijven van position papers etc. Daarbij kunnen we ook gebruik maken van hun mediakanalen en netwerk. Daarnaast zijn we erg actief in de internationale netwerken. Zo ben ik zelf door de DIA verkozen als de *Dean* van alle defensie-attachés in Washington en ben ik de voorzitter van de *Defense Attaché Association* (DAA), KOLMARN Jarst de Jong heeft die rol bij de *Naval Attaché Association* (NAA) en Sander Oude Hengel, de DEFMAT, is voorzitter van de *Defense MoU Attachés Group* (DMAG). De DMAG bestaat uit 25 landen die allemaal een overeenkomst met de VS hebben voor wederzijdse toegang tot elkaars defensie-markten. De DMAG is invloedrijk, ook op Capitol Hill, en geeft tegengas op de protectionistische 'Buy American'-beweging. Deze nevenfuncties verhogen onze zichtbaarheid en geven ons een goede ingang bij andere landen, alsook de Amerikaanse overheid.

Door hetgeen we als Nederland ondernemen en door onze proactieve rol in het grote geheel hebben we een goede positie in D.C. en zijn we relevant. We zijn geogra-

fisch een kleine speler, maar we hoeven ons niet klein voor te doen en het helpt zeker dat we (bijna) voldoen aan de 2% NAVO-norm.

Los van het werken in D.C., wat zoals beschreven erg divers en internationaal is, is het wonen en leven in deze wereldstad een bonus. Alle faciliteiten zijn aanwezig, veel gratis musea, goede scholen, groene omgeving en veel natuur. Alles is bereikbaar binnen 30 minuten, zolang het verkeer een beetje meewerkt. Wat hier echt opvalt is dat de bevolking veel respect heeft voor militairen en hun werk. Een uniform op straat wordt gewaardeerd en je hoort veelvuldig 'thank you for your service'. Tijdens sportwedstrijden wordt onder luid applaus bijna altijd aandacht besteed aan de veteranen. Het Amerikaanse volkslied en respect voor de Amerikaanse vlag (die je altijd mag uithangen) is hier ook onderdeel van. Vanuit de Nederlandse cultuur misschien wat over de top, maar het maakt je wel trots dat je er onderdeel vanuit maakt.

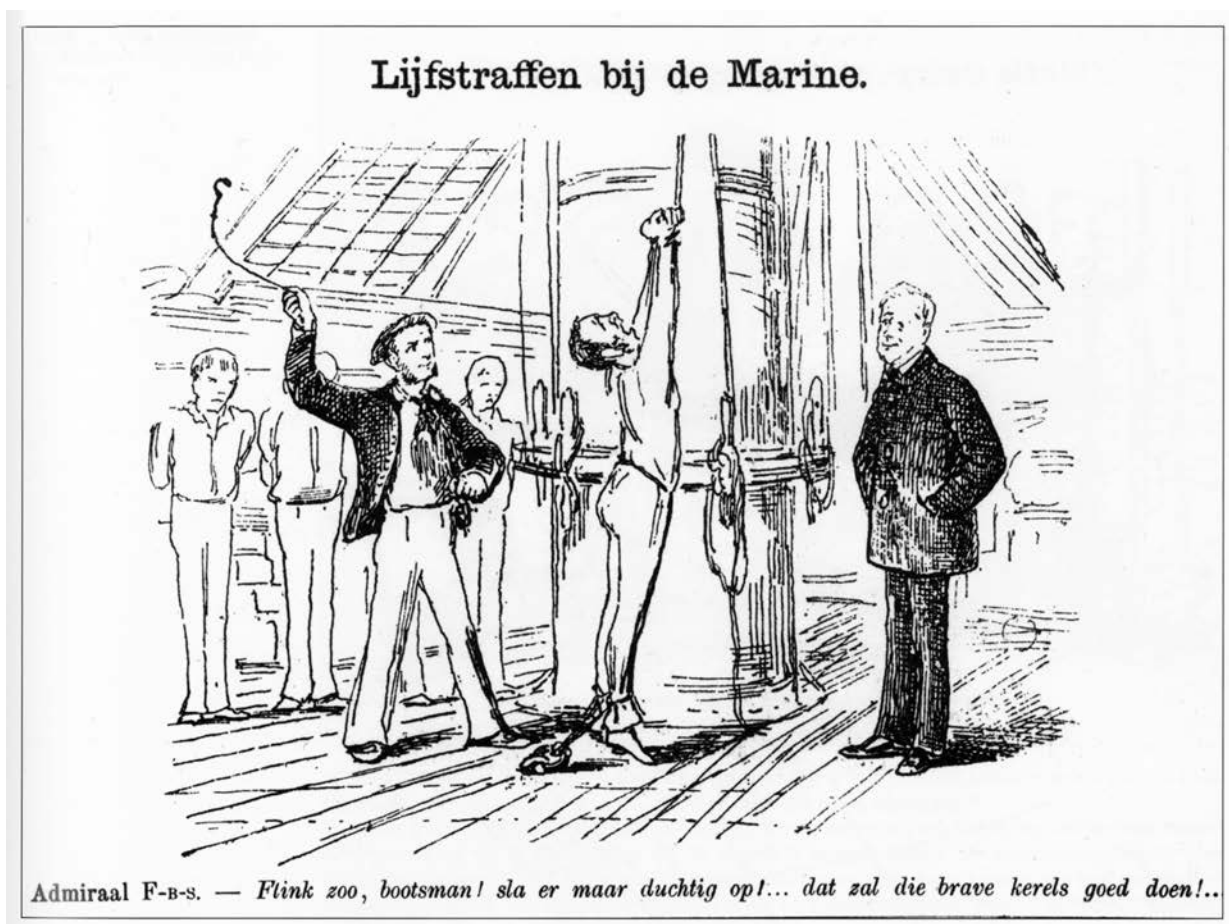
CDR Hofkamp is vanaf juli 2021 geplaatst in Washington D.C. De commandeur is getrouwd en heeft twee dochters die allen in Washington verblijven.

Bezoek aan Lockheed Martin's F35-assemblage lijn in Fort Worth, Texas met demissionair minister van Defensie Kajsa Ollongren

'ZIJ VERBITTERT EN VERHARDT EN WEKT OP TOT ONVERSCHILLIGHEID, NIJD EN WRAAK'¹

De discussie rond lijfstraffen
bij de Koninklijke Marine in de
negentiende eeuw

Het satirische weekblad de *Uilenspiegel* uitte veel kritiek op viceadmiraal G. Fabius, die het gebruik van slagen in de Tweede Kamer uitvoerig verdedigde (bron: *Uilenspiegel*, 19 december 1874)

Een geseling aan boord van het in Vlissingen afgemeerde wachtschip Zr.Ms. Adder – de rammonitor waarvan het zinken in 1883 aan de basis lag van de oprichting van de KVMO – leidde in juli 1876 tot grote verontwaardiging in de Nederlandse samenleving. Enkele werklieden aan de wal scholden de commandant van het marineschip uit en vele dagbladen schreven geschokt over de gebeurtenis.² Het incident bij de Adder zou niet op zichzelf staan.³

Toch was deze straf volgens de toenmalige geldende militaire wetgeving zeker niet uitzonderlijk. De 'krennen van smart en woede' van de schepeling confronteerden Nederlandse burgers met het feit dat lijfstraffen bij de Koninklijke Marine nog altijd waren toegestaan.⁴ Dit stond in groot contrast tot de burgerstrafwetgeving, waar de laatste lijfstraffen in 1854 waren afgeschaft.⁵ De kwestie werd onderwerp van discussie in brochures, dagbladen en Kamerdebatten. Omdat oproeren tijdens strafopleggingen lastig te achterhalen zijn en in bronnen slechts sporadisch ter sprake kwamen, bieden deze publicaties en Kamerdebatten inzicht in de vraag hoe er binnen en buiten de marine over lijfstraffen werd gedacht in de negentiende eeuw.⁶

Om goed te functioneren moesten zeestrijdkrachten kunnen vertrouwen op gedisciplineerde bemanningen. Het leven aan boord van oorlogsschepen was doordrongen van dit besef. Waar de handhaving van discipline en tucht in de periode voor 1800 veelal aan het inzicht van individuele commandanten werd overgelaten, kwam dit gedurende de negentiende eeuw steeds meer in handen van een gecentraliseerd Ministerie van Marine. Sociale hiërarchie, dagelijkse structuur, exercities en taakomschrijvingen moesten allemaal bijdragen aan een efficiënte en geordende organisatie.⁷ Discipline behelsde tevens het nemen van strafmaatregelen wanneer bemanningsleden niet gehoorzaam waren. Dit was echter alleen nodig 'when good discipline broke down'.⁸

Hoe die maatregelen eruit moesten zien was in de negentiende eeuw een onderwerp van discussie binnen- en buiten de landsgrenzen. Bij diverse buitenlandse marines gaf druk van buitenaf aanleiding om strafstelsels te hervormen. In Frankrijk nam een minister zonder militaire achtergrond in 1848 het besluit tot afschaffing van lijfstraffen.⁹ In de Verenigde Staten kwam afschaffing van slagen in 1850 voort uit het voorstel van een democratisch Congreslid. Zijn propositie was tekenend voor een samenleving waarin lijfstraffen voor vrije burgers – waaronder matrozen – ter discussie kwam te staan.¹⁰ De Britse Royal Navy besloot door toenemende externe druk schoorvoetend inperkingen in te voeren waardoor slagen voor volwassen matrozen in 1879 grotendeels verdwenen waren. Een volledige afschaffing van lijfstraffen volgde pas in de twintigste eeuw.¹¹

Ook in Nederland zouden er in de negentiende eeuw veranderingen plaatsvinden. In 1854 verdwenen kielhalen en van de ra vallen;¹² in 1879 alle overgebleven lijfstraffen door ministers van Marine W.F. van Erp Taalman Kip (r. 1874-1877, 1879-1883) en jhr. H.O. Wichers (1877-1879).

Deze uitkomst stond echter niet op voorhand vast. Zowel binnen als buiten de marine stond de kwestie ter discussie. In de tweede helft van de negentiende eeuw groeide het debat in de publieke ruimte. Parlementsleden, krantenredacties, maar ook marineofficiëren probeerden het publiek te overtuigen van hun standpunt. In dit artikel staan de vragen centraal hoe dit debat plaatsvond en wat de invloed ervan was op de besluitvorming binnen het Ministerie van Marine.

Het strafstelsel

Gedurende de negentiende eeuw waren het *Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te water* voor misdrijven en het *Reglement van krijgstuicht of discipline voor het krijgsvolk te water* voor disciplinaire overtredingen van kracht.¹³ Misdrijven werden bestraft door zeekrijgsraden, terwijl een commandant naar eigen inzicht het reglement toepaste. De wetboeken schreven voor de laagste rangen veelal lijfstraffen voor, terwijl officieren en onderofficiëren vooral vormen van arrest kregen. Deze lijfstraffen bestonden bij criminele overtredingen uit kielhalen en van de ra vallen, gepaard met 'laarzen'; een vorm van slagen. Slagen met 'handdaggen' was de belangrijkste disciplinaire lijfstraf. Daarnaast pasten commandanten in de praktijk de onwettige straf kromsluitingen toe, waarbij een matroos in gekromde houding werd vastgezet.¹⁴

Dat lijfstraffen een belangrijk onderdeel waren van het militaire strafstelsel was aanvankelijk niet uitzonderlijk. In de burgerstrafwetgeving vond er vanaf eind achttiende eeuw tot en met 1854 een geleidelijke overgang plaats naar een systeem met gevangenisstraffen.¹⁵ Bij de landmacht stonden lijfstraffen al aan het begin van de negentiende eeuw ter discussie. Dit had mogelijk te maken met de invoering van de dienstplicht. Toch zouden lijfstraffen – buiten een tijdelijke opschorting tijdens de Belgische Opstand (1830-1832) – net als bij de marine pas in 1879 worden afgeschaft. In de praktijk kwamen lijfstraffen tegen het einde van die periode alleen nog voor bij een aparte groep soldaten in een 'klasse van discipline'.¹⁶

De marine vond lijfstraffen nog onmisbaar. Enige uitzondering hierop waren kielhalen en van de ra vallen, die beschouwd werden als ouderwets, nadelig voor de werking en ondoelmatig door de verschillende uitwerking in de praktijk; kielhalen pakte in het koude najaar heel

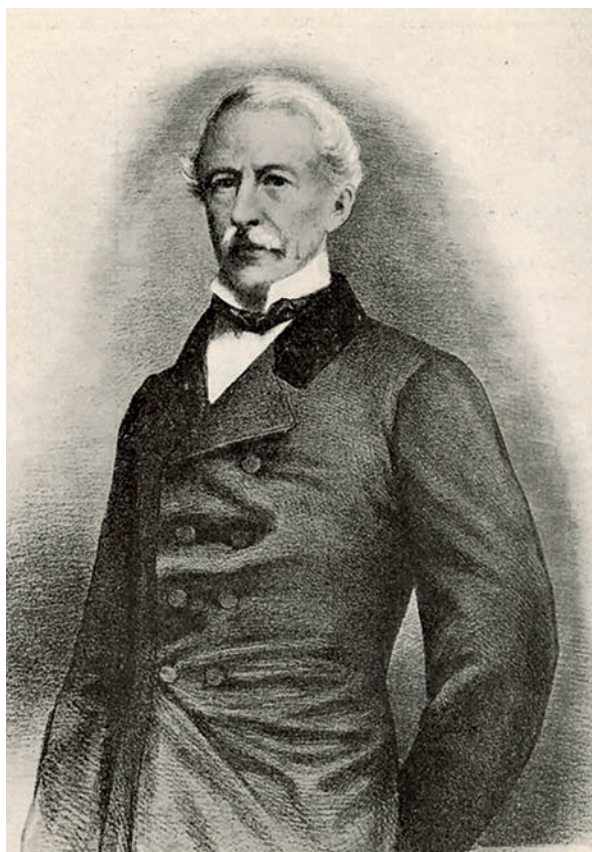
'De marine vond lijfstraffen nog onmisbaar'

Een schepeling ondergaat de straf 'van de ra vallen' aan boord van het links afgebeelde schip. Hierbij werd bestrafte één tot drie keer van de ra in zee gestort (bron: collectie NIMH)

Term	Beschrijving	Aanpassingen na 28 juni 1854
Kielhalen	Eén tot drie keer onder de kiel van het schip door getrokken	Afgeschaft
Van de ra vallen	Eén tot drie keer in zittende houding gebonden en vanaf de ra in de zee gestort	Afgeschaft
Laarzen	Soort slagen opgelegd bij misdrijven Een eind oud, ongeteerd touw, maximaal vierentwintig streng · Maximaal honderdvijftig laarzen	Een ongeteerd touw, driestrengs, losgeslagen, maximaal vijftien draden op streng · Maximaal honderd laarzen
Knuttelslagen	Soort slagen die in 1854 is ingevoerd voor jongens onder de zestien jaar Negen einden oud getakelde loglijn, zonder knopen	· Criminele wetgeving: maximaal zestig knuttelslagen · Reglement van krijgstucht: maximaal dertig knuttelslagen
Handdaggen	Soort slagen opgelegd bij misdrijven en disciplinaire overtredingen Een eind touw van maximaal twaalf garens · Maximaal zestig handdaggen	Een eind witte lijn van maximaal vijftien draad · Maximaal vijftig handdaggen
Kromsluiting	Vorm van arrest waarbij de polsen van de bestrafte ter hoogte van zijn enkels werden vastgezet, waardoor hij in gekromde houding zat	

Ministers van Marine en oud-marineofficiërs W.J.C. Huyssen van Kattendijke (l.) en W.F. van Erp Taalman Kip (r.) (bron: Wikipedia)

anders uit dan in de zomer.¹⁷ Dit zorgde er mogelijk voor dat kielhalen in de praktijk langzaam verdween. Wanneer kielhalen voor het laatst voorkwam, is niet geheel duidelijk. In 1846 onderging matroos 2^e klasse Jacob van Werven de straf in ieder geval nog voor het aangrijpen van een meerdere nadat hij zich verzette tegen een disciplinaire lijfstraf.¹⁸ Van de ra vallen kwam daarentegen nog veelvuldig voor.¹⁹ Toch kon minister van Marine J. Ensley (r. 1851-1854) beide straffen in 1854 vrijwel probleemloos vervangen door kruiwagenstraf – een vorm van militaire detentie met dwangarbeid. Over de verdere inperking van lijfstraffen ontstond intern wel discussie. De minister nam uiteindelijk maatregelen om lijfstraffen in te perken door het aantal slagen verder te limiteren, nieuwe voorschriften voor geselinstrumenten op te stellen, een lichtere lijfstraf voor jongens onder de zestien jaar in te voeren

en een vast corps van matrozen op te richten, waarbij de leden geen lijfstraffen meer mochten krijgen.²⁰ Op deze manier probeerde de minister lijfstraffen niet alleen terug te brengen en te verzachten, maar eveneens meer uniformiteit te creëren.

Het debat over lijfstraffen bij de marine

Terwijl het Ministerie van Marine de eerste hervormingen in het strafstelsel doorvoerde, was er in het publieke debat nog nauwelijks aandacht voor de kwestie. Hier en daar verscheen er vanaf de jaren veertig een publicatie, maar deze waren vooral gericht op juist het behoud van lijfstraffen. In de jaren zestig groeide onder een deel van de marineofficiërs ondertussen wel het idee dat het voortbestaan van lijfstraffen problematisch kon zijn voor de marine. Minister van Marine W.J.C. Huyssen van Kattendijke (r. 1861-1866) besloot zijn ambtgenoot bij Justitie te benaderen voor een herziening van het strafstelsel. Het aftreden van het kabinet en zijn plotselinge overlijden zorgden echter dat ontwikkelingen stil kwamen te liggen.²¹ Ondertussen was er nog altijd weinig beroering in de Tweede Kamer of media waar te nemen over de kwestie. Onduidelijk blijft hoe er aan de wal werd gereageerd tijdens strafopleggingen. Enige uitzondering vormde de discussie van straffen voor zeemiliciens. Bij de invoering van de zeemilitie (dienstplicht bij de marine) in 1861 werd namelijk bepaald dat zij disciplinair getuchtigd zouden worden alsof zij tot het vaste corps matrozen behoorden.

‘Kamerleden wezen vooral naar de verouderde wetgeving als oorzaak van problemen en hielden zo de schuldvraag weg bij marineofficiërs’

Als deze groep zonder lijfstraffen te tuchtigen was, waarom zou dit dan niet voor vrijwilligers kunnen gelden?²²

Er brak een periode aan met weinig ontwikkelingen, zowel binnen als buiten de marine. Pas vanaf de jaren zeventig nam de publieke belangstelling toe. Dit kwam deels door de groei en verbreding van het publieke debat na het verdwijnen van een belasting op kranten.²³ De voornaamste reden was het optreden van minister van Marine Taalman Kip in 1874. Hij nam maatregelen om het aantal lijfstraffen verder in te perken en sprak het voornemen uit om tot een gehele afschaffing over te gaan. De minister noemde de afkeer van lijfstraffen onder de Nederlandse bevolking als een van de redenen voor de afschaffing.²⁴ Wellicht hebben scheldpartijen vanaf de wal hiertoe bijgedragen. In brochures, kranten en Kamerdebatten kwam het onderwerp namelijk nog altijd sporadisch naar voren. De meeste dagbladen schreven naar aanleiding van Kamerdebatten of een specifiek incident zoals aan boord van de *Adder* in 1876. Het publieke debat lijkt vooral de politieke besluitvorming te hebben gevolgd en dit niet echt te hebben aangewakkerd. De zichtbare steun voor een mogelijke afschaffing zal de minister in zijn besluit hebben gesterkt, maar publicaties vormden niet de aanleiding tot veranderingen zoals dit bijvoorbeeld in de Verenigde Staten het geval was. Eveneens was er geen sprake van gecoördineerd verzet.²⁵

Marineofficiëren kwamen zowel in het interne als externe debat aan het woord. Zij mengden zich veelal anoniem of onder pseudoniem in het publieke debat.²⁶ Hoewel de meeste officieren zich daar presenterden als tegenstanders van lijfstraffen, brachten zij in werkelijkheid allerlei bezwaren naar voren *tegen* een afschaffing. Het betrof daardoor vooral een strategie om het afschaffingsproces in te perken of geheel tegen te houden. Zelfs na de afschaffing van 1879 probeerden enkelen de herziening

terug te draaien. Deze officieren waren echter niet representatief voor het gehele korps. Hoewel progressieve officieren zich minder lieten horen in het publieke debat, waren er toch een aantal die kritisch over lijfstraffen schreven.²⁷ Binnen de marine kreeg die progressievere groep de overhand. De grootste aanwijzing hiertoe is het feit dat meerdere ministers, tevens zelf oud-marineofficier, initiatieven namen tot wetswijzigingen voordat hiertoe werd opgeroepen in het publieke debat. Minister Taalman Kip werd bij zijn inspanning ondersteund door meerdere commandanten binnen de marine. Er was daardoor geen sprake van een tweedeling tussen Den Haag en actief dienende marineofficiëren.²⁸ Hoe deze groepen zich precies tot elkaar verhielden is niet te achterhalen. De meerderheid bemoeide zich niet met de publieke discussie en de politieke besluitvorming.

Vooraf liberaler krantenredacties en Kamerleden keerden zich tegen het strafstelsel. Slechts enkele burgers raakten onder hun eigen naam betrokken bij het vraagstuk. Allen waren tegen lijfstraffen. Mogelijk lag het buiten hun interessegebied, maar wellicht heeft ook de houding van vooral conservatieve marineofficiëren hen afgeschrikt. Burgers en krantenredacties die zich uitlieten werden neergezet als buitenstaanders die weinig tot geen kennis hadden van het leven aan boord van oorlogsschepen. Kamerlid viceadmiraal jhr. F. de Casembroot hekelde betrokkenheid van buitenaf: 'het is eene zaak van de militaire maatschappij, en hoe minder men de burgerij daarin mengt, des te beter.'²⁹ Matrozen, die de lijfstraffen ondergingen, namen vrijwel niet deel aan het debat. Zij hebben nauwelijks bronnen nagelaten.

Lijfstraffen: een probleem of een oplossing?

Het debat spitste zich toe op de vraag of lijfstraffen als een oplossing of probleem gezien konden worden. Tegenstanders van lijfstraffen probeerden vooral de problema-

Een handdag bestaande uit drie strengs. Toen de marine in 1854 een aantal lijfstraffen verzachtte, was de dikte van dit soort geselinstrumenten een van de belangrijkste discussiepunten (bron: collectie Maritiem Museum Rotterdam)

tische kanten van het strafstelsel aan te tonen. De Nederlandse marine was een uitzondering geworden die slecht afstak bij de burgersamenleving en buitenlandse marines: 'voor de ergste misdadigers is de lijfstraf afgeschaft; lijfstraffen zijn verboden als middelen van tucht in onze strafgevangenissen, voor kinderen in onze scholen; in het leger worden zij slechts bij uitzondering toegepast voor soldaten die wegens ederlijk gedrag zijn gedegradeerd in eene strafkompagnie. En men zou ze als regel willen behouden voor ons scheepsvolk!'³⁰ Lijfstraffen veroorzaakten volgens tegenstanders verbittering en verzet onder de lagere rangen. Het insubordinaire gedrag van de eerdergenoemde matroos Van Werven zou niet op zichzelf hebben gestaan. Voor minister Huyssen van Kattendijke was deze interne weerstand tegen disciplinaire lijfstraffen reden om in de jaren zestig een poging tot een afschaffing te doen. Deze argumentatie kwam nadien ook terug in de publieke opinie. Slagen schrikten potentieel scheepsvolk uit de middenklasse af of resulteerden in een vertrek van bevangen matrozen na hun uitdienen van een dienstverband. De marine wilde juist deze beter opgeleide mannen aantrekken vanwege de opkomst van stoomschepen waarvoor meer technologische kennis nodig was. Door het strafstelsel aan te laten sluiten op de burgersamenleving zou het kwalitatieve personeelstekort opgelost worden.³¹ Voor minister Taalman Kip was dit probleem een van de belangrijkste redenen om tot een afschaffing over te gaan.³²

Een ander probleem was het gebrek aan uniformiteit. Sommige marineofficieren waren uit eigen overtuiging overgegaan op disciplinehandhaving zonder slagen. Als alternatief grepen zij naar kromsluitingen.³³ Straffen waren hierdoor te afhankelijk van een commandant. Dit strookte niet met een marineorganisatie die in de negentiende eeuw centraliseerde en uniformiteit nastreefde. Marinepersoneel moest – kleine verschillen daargelaten – kunnen rekenen op een gelijke behandeling zodat er geen onvrede zou ontstaan. Voorstanders van lijfstraffen ontkenden deze problematiek. Zo bagatelliseerden zij de personeelstekorten. Daarnaast zagen zij lijfstraffen niet als oorzaak, maar juist als een oplossing voor insubordinatie en gebrek aan discipline. Laarzen en handdaggen voorkwamen verdere overtredingen en konden daardoor niet verdwijnen. Deze conservatieve groep probeerde kritiek op het bestaande systeem te weerleggen en het probleem te herdefiniëren. Niet de lijfstraffen waren het probleem, maar de toepassing ervan door sommige commandanten. Het departement moest strikter toezien op die uitzonderingen en zeker niet tot een afschaffing overgaan: 'zie streng toe hoe dit bevel gevoerd wordt, en wanneer gij denkt dat zulk een kommandant zich door drift, door gebrek aan tact, aan andere misbruiken schuldig maakt, brandmerk hem dan en zorg dat hij nimmer weder een kommandement krijgt.'³⁴

De voorstanders van lijfstraffen erkenden het verschil met de burgermaatschappij, maar vonden dit geenszins problematisch. Zij rechtvaardigden juist het gebruik van lijfstraffen door voortdurend de marine en haar personeel buiten de samenleving te plaatsen.³⁵ De marinesamenleving was onvergelykbaar met het leven aan de wal. Zelfs een vergelijking met koopvaardijsschepen ging niet op van-

wege de militaire discipline die op oorlogsschepen heerste. Op volle zee was het daarbij vanuit praktisch oogpunt moeizaam om opsluitingen toe te passen. Elke man was immers onmisbaar voor de werkzaamheden aan boord. Opsluitingen vroegen te veel ruimte en tijd. De conservatieve critici benadrukten voortdurend dat een afschaffing disciplineverval zou veroorzaken en tot gevaarlijke situaties zou leiden. Zij duiden de hervormingsplannen vooral als 'eene zekere mode - laat ons eens zeggen, eene te vergetrokken philantropie des tijds.'³⁶

De rol van marineofficieren

Zowel voor- als tegenstanders schilderden marineofficieren en matrozen op een bepaalde manier af om zo hun argumentatie kracht bij te zetten. Hierbij werden vergelijkbare tactieken toegepast als in het buitenland.³⁷ Voorstanders van lijfstraffen beschreven marineofficieren als welwillende en menslievende bevelhebbers, die zelden en met zeer veel tegenzin lijfstraffen toepasten. Misbruik onder commandanten kwam voor, maar was uitzonderlijk. Deze aanpak is begrijpelijk omdat het merendeel van de voorstanders in het publieke debat uit marineofficieren bestond. Zo verklaarde een van hen 'dat het toepassen van lijfstraffen steeds door ons beschouwd is als de onaangenaamste pligt, die ons kan worden opgelegd, als een der zwaarste offers, die wij aan onze betrekking en stand moesten brengen.'³⁸

Een dergelijke uitspraak stond in groot contrast met de visie van sommige tegenstanders van lijfstraffen. Zij zetten marineofficieren neer als tirannieke leiders, die hun ondergeschikten uit willekeur mishandelden. Anderen wezen op een gebrek aan leiderschapskwaliteiten als lijfstraffen nodig waren om gezag te handhaven. Deze harde woorden werden niet door elke tegenstander toegepast. Evenals Kamerleden die een afschaffing aanhingen, gingen zij diplomatieker te werk. Zij wezen vooral naar de verouderde wetgeving als oorzaak van problemen en hielden zo de schuldvraag weg bij marineofficieren. Commandanten deden wat ze konden met de middelen die voor handen waren. Deze bedachtzame aanpak was nodig om zo de steun van het korps te behouden.

De matroos: 'een onverbeterlijk sujet?'

Een centrale vraag binnen het debat was welk doel straffen hadden. Moesten deze de individuele matroos verbeteren door zijn morele besef en eergevoel aan te spreken, of was het vooral de bedoeling verdere overtredingen te voorkomen door op angst in te spelen? Daarbij was het idee dat een zekere mate van beschaafdheid nodig was voordat straffen op basis van eergevoel effect konden hebben. Voorstanders van lijfstraffen vonden – hoewel er verbetering te zien was – dat matrozen nog altijd te onbeschaafd waren. Tegenstanders meenden daarentegen dat de matrozenstand intussen zodanig was vooruitgaan, dat nieuwe straffen mogelijk waren. Zij stelden zelfs dat lijfstraffen verdere ontwikkeling tegenwerkten: 'men kan er het eergevoel wel uit-, maar niet in ranselen.'³⁹ Matrozen die niet goed reageerden op nieuwe straffen kon de marine beter ontslaan. Naast beschaafdheid kozen deelnemers aan het debat er naargelang elkaar hun standpunt voor matrozen als dader, slachtoffer of medestanders te omschrijven. Kamerlid viceadmiraal G. Fabius beweerde

Binnenlandsch Nieuws.

— 20 Juli. —

Met genoeg zal zeker ieder vernemen, dat aan het Departement van Marine een bijzondere commissie werkzaam is aan de samenstelling van een nieuw wetboek voor het krijgsvolk te water. *In dat wetboek zullen de lijfstraffen niet meer voorkomen.*

Weinige dagen geleden viel aan boord van de *Adder*, te Vlissingen, nog een lichamelijke afstraffing voor. Bij velen werd daardoor verontwaardiging opgewekt, welke zich ongelukkig bij enkelen lucht gaf in smaaderedenen jegens den commandant van dat vaartuig. Tegen een paar dezer personen is proces-verbaal opgemaakt.

Terwijl het incident op Zr.Ms. *Adder* tot onrust leidde in de Nederlandse samenleving, kon het Ministerie van Marine iedereen geruststellen met de aankondiging van een nieuw strafstelsel (bron: Delpher, *Het nieuws van de dag*, 21 juli 1876)

dat achttien oud-matrozen hem via verjaardagskaarten hadden bedankt voor zijn strenge bewind met lijfstraffen.⁴⁰ Media reageerden cynisch op deze uitspraak in tekst en beeld. Bovenal schilderden conservatieve matrozen af als onbeschaafde lieden, die lijfstraffen door eigen handelingen hadden veroorzaakt. Lijfstraffen golden immers alleen nog 'voor hen, die in de laagste klassen gebleven of teruggeplaatst zijn, dus voor de minst geschikte of die zich aan herhaald wangedrag schuldig maken.'⁴¹ Matrozen zouden opsluitingen misbruiken om onder werk uit te komen. Een negatief mensbeeld had de overhand.⁴²

Tegenstanders van lijfstraffen kozen er vooral voor matrozen als slachtoffers te beschrijven. Om de afschaffing van lijfstraffen kracht bij te zetten, plaatsten zij de matroos terug in de maatschappij. Geen enkele burger – en zeker niet een verdediger van het vaderland – mocht een dergelijke behandeling krijgen. Om dit te benadrukken beschreven zij strafopleggingen op uitgebreide wijze, gepaard met veel emotie zodat de lezer sympathie zou krijgen voor de marinematroos en zich ermee zou identificeren.

'Na vele, lange jaren klinkt mij zijn stem, eentonig, langzaam, uitgerekt tellende inde ooren. "Een-en-twintig"... klets. Na een duivelachtige pauze: "twee-en-twintig"... klets. Nog even duidelijk als destijds zie ik de doodsbenauwde uitpuilende, hopelooze oogen van den delinquent, hoe hij dan rechts, dan links over den schouder zag naar den kant, vanwaar de slag moest komen; nog zie ik hem wringen en krommen, zich inkrimpen als een worm om die vreeselijke aanraking te ontgaan, die niet te ontgaan was; nog hoor ik die wanhopig smeekende stem: "Genade, kommandant! Genade!"⁴³

Conclusie

Het debat over de afschaffing van lijfstraffen bereikte in de media en Tweede Kamer een hoogtepunt in de jaren zeventig van de negentiende eeuw. Vooral conservatieve marineofficiëren keerden zich in dagbladen, brochures en Kamerdebatten tegen een afschaffing van slagen. Hervor-

mingsgezinde liberale Kamerleden en krantenredacties kregen in het publieke debat echter geleidelijk de overhand. Onder andere het incident rond de *Adder* vormde aanleiding om hun ongenoegen over het strafstelsel kenbaar te maken.

Terwijl conservatieve marineofficiëren zich publiekelijk negatief uitlieten over een afschaffing, namen hun korpsgenoten binnen het instituut stappen om het strafstelsel te hervormen. In tegenstelling tot in het buitenland ging het ministerie niet schoorvoetend tot veranderingen over wegens externe druk, noch was de afschaffing geïnitieerd door een buitenstaander. De maatschappelijke invloed was eerder indirect. Gedreven door onder andere insubordinatieproblemen en kwalitatieve personeelstekorten voerden ministers zoals Huyssen van Kattendijke, Taalman Kip en Wichers – zelf oud-marineofficiëren – hervormingen door zodat de marine meer aansloot bij het leven aan wal. Zij namen deze stappen toen de aandacht in het publieke debat nog fluctueerde. Het Ministerie van Marine was op het moment van het incident bij de *Adder* al enige tijd bezig met een afschaffing van lijfstraffen. Tegenstanders van lijfstraffen in het publieke debat volgden vooral, in plaats van te leiden.

Rozemarijn Vlijm is als promovendus verbonden aan de Universiteit Leiden en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Zij werkt aan een promotieonderzoek over discipline bij de Nederlandse marine in de negentiende eeuw. De auteur bedankt dr. Anselm van der Peet en Eileen van der Burgh voor hun op- en aanmerkingen op een eerdere versie van dit artikel.

SCAN DE QR-CODE
VOOR DE NOTEN VAN
DIT ARTIKEL.

Nederland staat voor paal

NAVO secretaris-generaal Jens Stoltenberg is bezorgd of de hulp aan Oekraïne wel overeind zal blijven. Die steun is noodzakelijk, zegt hij, want anders gaat Rusland winnen. De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen baart onrust bij de bondgenoten in NAVO en EU. Geert Wilders is te anti-Europees en te pro-Kremlin, vindt de Duitse minister van Defensie, Boris Pistorius. Met name wat betreft de intensieve defensiesamenwerking tussen Nederland en Duitsland, aldus BNR Nieuwsradio.

‘Het wekt al met al geen verbazing dat onze bondgenoten in NAVO en EU zich zorgen maken; Nederland staat voor paal’

De verkiezingsuitslag heeft nu al gevolgen voor de betrouwbaarheid van Nederland als bondgenoot. Dat komt door de grote winst van de PVV, de partij die groeide naar 37 zetels. De bepalingen in het verkiezingsprogramma van de PVV krijgen daarmee extra gewicht in de formatieonderhandelingen. Centrale boodschap in dat programma is ‘Nederlanders weer op 1’. Voor het buitenlands- en veiligheidsbeleid betekent dat ‘een veilig, sterk en soeverein Nederland’. Leidraad is: ‘Optreden in het belang van Nederland en de Nederlanders. Eigen land eerst.’

In het buitenlandbeleid wil de PVV geen ‘dictaten’ meer uit Brussel en een bindend referendum over het uittreden uit de Europese Unie. Ontwikkelingshulp moet worden afgeschaft. De grenscontrole moet worden hersteld. Aan de krijgsmacht besteedt het programma van de PVV een paar mooie woorden. De PVV is trots op militairen en veteranen. ‘De Nederlandse krijgsmacht vormt een prachtig onderdeel van de Nederlandse geschiedenis. De successen van onze zeemacht spreken al eeuwenlang tot de verbeelding. Wij gaan niet mee in het uitgummen van die mooie geschiedenis.’

Dat is een onschuldig compliment. Harder wordt het als het om de steun aan Oekraïne gaat. Nederland is nu nog een van de belangrijkste donateurs van zowel hulpgeld als van wapens. Reden is dat een verlies van Oekraïne ook een slag zou zijn voor alles waar het Westen voor staat. Wilders is tegen het leveren van wapens aan Oekraïne: ‘Er gaan miljarden naar een oorlog die niet de onze is,’ zo zegt zijn verkiezingsprogramma: ‘Terwijl onze krijgsmacht niet eens meer in staat is om het eigen grondgebied te verdedigen, sturen we ons schaarse materieel naar Oekraïne. Onze nationale verdediging wordt dus ernstig verzwakt, omdat het kabinet ook hier het buitenland belangrijker vindt dan ons eigen land.’ Je kunt je afvragen of Nederland ooit in staat was zelfstandig zijn eigen grondgebied te verdedigen en bovendien: of een niveau van 2% BBP voor Defensie daar wel genoeg voor zou zijn.

Verder kunnen we van de PVV verwachten dat de Europese Unie minder ‘vat’ moet krijgen op de krijgsmacht. De integratie van de Landmacht met het Duitse leger moet worden teruggedraaid: ‘De PVV accepteert alleen een Nederlands vlaggetje op onze defensie-uniformen.’ De krijgsmacht moet dan ook worden ingezet voor ‘de verdediging van ons eigen grondgebied’. Dat komt dus neer op grensbewaking in de zin van ‘de verdediging tegen de asielstormloop op ons land’ en op het veilig houden van steden tegen ‘grootschalige straatterreur’.

Nederland kiest dus alleen nog maar voor zichzelf, als het aan Wilders ligt. Over de vraag of het nog nodig is dat wij ons aan de norm van 2% BBP voor Defensie houden doet de PVV geen uitspraak. Het blijft dus afwachten. Stel dat eventuele coalitiepartners van de PVV in de formatieonderhandelingen de poot stijf houden als het gaat om ongrondwettelijke plannen met betrekking tot de islam en de migranten. Doen zij dan in ruil daarvoor concessies op de punten buitenlandbeleid en Defensie? Ik ben er niet gerust op. Het wekt al met al geen verbazing dat onze bondgenoten in NAVO en EU zich zorgen maken; Nederland staat voor paal.

Prof. dr. Theo Brinkel is KVMO hoogleraar Militair-maatschappelijke studies aan de Universiteit Leiden. Hij schrijft deze column op persoonlijke titel.

De Nederlandse zeeschilderkunst in de negentiende eeuw

Auteur	Cécile Bosman
Uitgever	Amsterdam University Press (2023)
Omvang	288 blz
Prijs	€ 29,99
ISBN	9789048561957

Bosman onderzoekt de achtergrond, opleiding en onderwerpkleuze van de 19e-eeuwse zeeschilder. Ook beschrijft ze hoe tegen zeestukken werd aangekeken door de schilders zelf, hun collega-schilders op de kunstenaarsverenigingen, door kunsttheoretici en in de kunstkritiek. Het blijkt dat zeeschilderkunst in Nederlandse kunstkringen gedurende de 19^e eeuw werd gezien als een vehikel voor vaderlandsliefde; gestoeld op de historische verbondenheid van het land met het water en vooral op een verheerlijking van Nederland als zeevolk. Een mythe die nu onderwerp is van maatschappelijke discussies. Een fraai geïllustreerd boek.

Standing Up Space Force
The Road to the Nation's Sixth
Armed Service

Auteur	Forrest L. Marion
Uitgever	Naval Institute Press, Annapolis MD (2023)
Omvang	312 blz
Prijs	\$ 39,95
ISBN	9781682472392

Hoewel de Verenigde Staten de race naar de maan wonnen, waren de Sovjets in het daaropvolgende decennium veel actiever in de ruimte dan de Amerikanen. In de jaren tachtig vreesden sommige ruimtevaartexperts dat de VS het gevaar liepen voorbijgestreefd te worden. Een paar experts hebben, vooruitkijkend, een Space Force aanbevolen binnen

ongeveer twintig jaar. *Standing up Space Force* toont een chronologisch overzicht, beginnend in het midden van de Clinton-jaren. Met National Security Space (NSS)-missies van de Amerikaanse overheid onder Obama, kon de Verenigde Staten gelijke tred houden met China en Rusland. Tijdens de regering-Trump kwamen alle noodzakelijke elementen bijeen.

Rotterdamsche Kolen Centrale
Van kolenboer tot miljonair

Auteur	Willem Moojen
Uitgever	Lanasta/Walburg Pers, Zutphen (2023)
Omvang	140 blz
Prijs	€ 32,99
ISBN	9789464561142

Hoewel een Rotterdamse kolenboer met een bescheiden brandstoffenhandeltje aan de Wijnhaven met huis-aan-huis verkoop zich opwerkte tot een groot zakenman. Hij richtte de Rotterdamsche Kolen Centrale op, welke zou uitgroeien tot een van de grootste detailkolenhandelaren (industrie- en huisbrandkolen) in Europa. Het boek beschrijft in beknopte vorm het ontstaan van de rederij, die zeer belangrijk was voor de aanvoer van kolen in de Rotterdamse haven na de Tweede Wereldoorlog. In een zeer uitgebreide vlootlijst komen alle schepen van de RKC in honderden foto's voor het voetlicht.

Wargaming Waterloo

Auteur	Charles J. Esdaile
Uitgever	Marine Corps University Press, Quantico VA (2023)
Omvang	336 blz
Prijs	gratis via USMCU.edu
ISBN	9798986259444

Wargaming wordt steeds relevanter voor het politieke en militaire discours, nu internationale strijdkrachten er zwaarder op leunen als trainingsinstrument om de besluitvorming van oorlogsstrijders aan te scherpen en defensieplannen en -beleid vorm te geven. *Wargaming Waterloo* onderzoekt aspecten van wargaming door deze te plaatsen in de iconische strijd die leidde tot de nederlaag van Napoleon Bonaparte in 1815 bij Waterloo. De slag levert bijzondere problemen bij simulaties op. Dit werk stelt de vraag: hoe groot was de kans dat Napoleon zou winnen toen hij de hertog van Wellington confronteerde bij Mont Saint-Jean, en hoe zou de strategische situatie anders moeten zijn om Napoleon in staat te stellen te zegevieren?

De Republiek
1477-1806

Auteur	Jonathan Israel
Uitgever	Van Wijnen, Amersfoort (2023)
Omvang	1368 blz
Prijs	€ 59,50
ISBN	9789051946000

Het legendarische *De Republiek* geeft een compleet en levendig beeld van de geschiedenis van de Nederlandse Republiek. De Bourgondiërs, de Habsburgers, het begin van de Reformatie en Renaissance, Alva, De Opstand, de Republiek als wereldmacht, tachtig jaar oorlog, de VOC, regenten en armenzorg, tolerantie en onderdrukking, het Twaalfjarig Bestand, Oldenbarnevelt en Maurits, de universiteiten, de kunst van de Gouden Eeuw, de stadhoudersloze tijdperken, de Engelse Oorlogen, het Rampjaar, de gebroeders De Witt, de Glorieuze Revolutie, de patriotten - alles krijgt zijn plaats in dit weidse panorama. In de vernieuwde jubileumeditie zijn alle illustraties gescreend, waar nodig vervangen, en vooral: een groot aantal is van zwart-wit naar kleur gegaan.

UIT DE REGIONALE SCHATKIST

Ter herinnering aan de Slag op de Zuiderzee, die 450-jarig geleden plaatsvond, is een prachtig geïllustreerd naslagwerk verschenen. Het boek betoogt dat deze slag samen met het ontzet van Alkmaar een week eerder, beide nederlagen voor Alva, een ommekeer in de oorlog in het Hollands Noorderkwartier betekende.

De schrijvers plaatsen de slag in de context van de Opstand tegen de Spaanse overheersing tijdens het eerst deel van de 80-jarige oorlog. Vanaf 1 april 1572 waren de Utrechtse en Hollandse steden met uitzondering van Amsterdam in opstand gekomen tegen de Spaanse regering. Met een groot offensief probeerden Spaanse regeringstroepen vanuit het oosten via Naarden (begin december 1572) deze steden weer terug te veroveren. De Geuzen ondernamen met amfibische gevechten rondom de Diemersdijk in maart 1573 een tegenaanval om zo de verbinding tussen de regeringsgezinde stad Amsterdam en de eerder door de Spanjaarden terug veroverde steden Utrecht en Amersfoort te doorbreken maar na een succesvolle landing van 800 soldaten, lukte het de rebellen niet om de amfibische tegenaanval door 23 waterschepen te weerstaan zodat de verbinding in Spaanse handen bleef.¹ De door de vooral Amsterdamse regeringsvloot gewonnen Slag op de Haarlemmermeer (mei 1573) droeg in grote mate bij aan de overgave van Haarlem aan de Spanjaarden in juli 1573. Vervolgens beoogden de laatsten enerzijds naar het noorden op te rukken om Alkmaar in te nemen en anderzijds wilde de Spaanse regering een einde maken aan de blokkade op de Zuiderzee waarmee de rebellerende Geuzen de stad Amsterdam economisch isoleerden. Amsterdam was voor de toevoer van graan uit de Oostzee afhankelijk van vrije doorvaart door de Zuiderzee. Het boek illustreert de werking van de blokkade oa. met het door Willem van Oranje op 9 februari 1573 aan Enkhuizen verleende paalkistrecht. Deze belasting was een vergoeding voor de bebakening van de scheepvaartroute via het Vlie en het Marsdiep. Daarvoor had Amsterdam dit alleenrecht maar hun thesaurier boekte in 1573 nauwelijks nog inkomsten uit dit recht.²

Gedetailleerde analyse

De analyse van de slag is gebaseerd op veel niet eerder gepubliceerde bronnen uit vooral regionale archieven zoals bijvoorbeeld het Noord-Hollands en het Westfries Archief en het Rijksarchief Brussel. Daarnaast zijn cultuurhistorische objecten zoals schilderijen, glas en aardewerk, architectuur, penningen, gepubliceerde gedichten, muziek en literatuur bij het onderzoek betrokken. Tenslotte is gebruik gemaakt van maritiem archeologisch onderzoek. Met moderne sonar technieken zijn bijvoorbeeld veel wrakken onderzocht. Hiermee is de slag niet alleen vanuit militair historisch perspectief belicht maar is ook uitgebreid in kaart gebracht welke rol, in de gehele periode van toen tot heden, de slag in onze cultuur en herdenkingen heeft gespeeld.

Het is interessant om de bevindingen in deze studie te vergelijken met de recente historiografie. Deze vergelijking ontbreekt in het boek, wellicht vanwege het mogelijk minder academische oogmerk. Dit doet niets af aan de degelijkheid van het onderzoek. Bij alle vraagstukken over de slag worden alle bronnen grondig met elkaar vergeleken, geanalyseerd en geannoteerd. Een verschil met de weergave van de slag in het NIMH-naslagwerk *De tachtigjarige oorlog* uit 2013 is dat het NIMH concludeert dat Cornelis Dirksz, de bevelhebber van de vloot van het Noorderkwartier en tevens burgemeester van Monnickendam, de zeeslag won 'omdat hij vertrouwde op en het meest effectief gebruikmaakte van de traditionele entertactiek'.³ Deze nieuwe studie bevestigt dat de watergeuzen vooral gebruik maakten van de entertactiek en dat de regeringsvloot het 'voordeel van het zwaardere geschut onvoldoende kon uitbuiten' maar dit verklaart nog niet goed waarom dit tot een overwinning voor de Geuzen leidde. De gedetailleerde analyse in dit boek schept hierin wel duidelijkheid. Het gebruik van de entertactiek was niet zozeer een keuze maar een noodzaak omdat het de Geuzen aan zwaar geschut ontbrak. Het gevecht dat zich voltrok was vooral een langdurige uitputtingsstrijd die zich voltrok in drie fasen.

De eerste fase bestond uit een succesvolle uitbraak naar de Zuiderzee door de regeringsvloot op 13 september. De tweede fase bestond uit een onbeslist maar heftig gevecht ter hoogte van Marken op 5 en 6 oktober. In deze fase kwam de wind uit het zuiden dan wel zuidwesten. Dit maakte het voor de zwaarder bewapende regeringsvloot mogelijk richting open water te manoeuvreren en te 'zwieren' en zo met het geschut veel schade aan de Geuzen toe te brengen totdat de wind afnam en de Geuzen zich richting het noorden konden laten afdrijven. De derde fase vond plaats op 11 en 12 oktober en bracht een beslissing in de vorm van de overgave door en gevangenneming van Maximiliaan de Bossu de admiraal van de regeringsvloot. De beslissende factoren waren dat de wind vanaf de 11e uit het oosten kwam hetgeen voordeliger voor de

'Het gebruik van de entertactiek was niet zozeer een keuze maar een noodzaak omdat het de Geuzen aan zwaar geschut ontbrak'

Geuzen was omdat zo de schepen makkelijker waren in te sluiten tussen de kust en ondiepten nabij Hoorn en het enteren makkelijker werd. Een tweede factor was het numerieke overwicht van de geuzenvloot hetgeen het insluiten vergemakkelijkte. De geuzenvloot bestond niet uit 24 schepen zoals het NIMH op pag 139 vermeldt maar uit 33 schepen tegenover de 18 schepen van de regeringsvloot.⁴ Bij een uitputtingsslag zijn aantallen van groot belang. Uit de Brusselse archiefstukken blijkt dan ook dat de regeringsadmiraal verzuchtte dat zijn schepen tegen een overmacht van twee of drie tegen één moesten vechten.⁵ Tenslotte was cruciaal dat de schepen van het Noorderkwartier, vanwege de positionering nabij Hoorn een veel betere logistieke ondersteuning genoten. 'Vanuit Hoorn voeren waterschepen geregeld heen en weer voor het afvoeren van doden en gewonden en het aanvoeren van munitie, kruit en nieuw bootsvolk.'⁶

Deze verklaringen duiden erop dat bepalende factoren voor het verloop van de oorlog niet zozeer in tactiek maar vooral in logistieke factoren gezocht moeten worden. Een indicator die Willem van Oranje bijvoorbeeld gebruikte voor het maken van z'n strategische redeneringen was de achterstand in soldij betaling. Bij Alva bedroeg dit 28 maanden terwijl de rebellen slechts met om een maand achterstand te kampen hadden.⁷ Inzichten die mogelijk worden door dit soort gedetailleerd onderzoek.

Een ander soort inzicht dat de beschrijvingen in dit boek brengen is de wijze waarop de strijd op het land en op zee met elkaar samenhangen. Het mooist is de beschrijving van de amfibische strijd nabij de Diemerdijk. We lezen ook een beoordeling van oudere publicaties die melden dat de regering dorpen in brand liet steken om met deze rookpluimen de moed van de vloot van het Noorderkwartier te breken maar de onderzoekers concluderen dat een dergelijke vorm van psychologische oorlogsvoering onwaarschijnlijk was omdat de operationele rapportages tijdens deze strijd minstens een dag onderweg waren. Toch roept het boek ook een vraag op. Het noemt, net als het NIMH, dat de *Eendracht*, het vlaggenschip van de Geuzen, hoger was dan de vijandelijke schepen wat het enteren makkelijker maakte. Het boek bevat veel schilderijen van de slag die uitgebreid worden geanalyseerd, maar gaat niet in op dit hoogteverschil terwijl de beelden twijfel hierover oproepen.

Aandacht voor het culturele aspect

Naast de militair historische inzichten is dit boek waardevol vanwege de aandacht die het schenkt aan de culturele betekenis van de geschiedschrijving van deze slag en de wijze waarop deze wordt herdacht. De onderzoekers laten zien dat de slag in de negentiende eeuw, in de context van het nationalisme, aandacht kreeg die in de twintigste eeuw sterk verminderde maar dat de slag er in het algemeen bekaaid vanaf kwam. De schaduw van 'Alkmaar' hing er altijd overheen terwijl het strategische belang minstens even groot was.⁸ Volgens de auteurs is de verklaring hiervoor dat geschiedschrijving en het herdenken doorgaans is gekoppeld aan en wordt gestimuleerd door steden terwijl deze slag niet aan een stad te koppelen is. Binnen de Nederlandse moderne militaire geschiedschrijving lijkt eigenlijk weinig academische belangstelling voor

dit soort culturele aspecten te bestaan. Het zijn vooral Britse historici die belangstelling voor de culturele aspecten van de Nederlandse maritieme krijgsgeschiedenis hebben getoond.⁹ Wijlen Gijs Rommelse heeft veel werk op dit terrein verzet maar moest steun zoeken bij Britse universiteiten. Dit boek zet het werk van Gijs in zekere zin voort.

Het is interessant dat het voorwoord is geschreven door de burgemeester van Hoorn, waar dit jaar ook een grote herdenking plaats vond, namens zeven, op een foto afgebeelde Westfriese burgemeesters. Het voorwoord omschrijft de slag als een vrijheidstrijd en voorbeeld van samenwerking tussen steden, er bestond destijds immers nog geen georganiseerde marine. De strijd om vrijheid is actueel in een tijd van oorlog in Oekraïne. Toch is dit project al ruim voor 2022 geïnitieerd wat duidt op een bredere agenda. Voor dit dikke fraai vormgegeven en rijk geïllustreerde boek betaalt de koper slechts 29,95 hetgeen er op duidt de op de laatste pagina vermelde instanties (regionale archieven, musea en gemeenten) een omvangrijke subsidie voor dit project hebben verstrekt en dit zegt iets over de waarde die regionale instellingen hechtten aan dit soort onderzoek. Het lijkt erop dat rijksinstellingen of universiteiten niet betrokken zijn geweest. De Nederlandse academische en krijgskundige wereld kan dit werk echter in dankbaarheid aanvaarden. Het is een waardevol onderzoek dat aantoonst dat de regionale archieven en musea vele schatten herbergen die meer aandacht verdienen.

KTZ drs. Henk Warnar

Noten

- 1 P78
- 2 P77
- 3 Groen, P., "De tachtigjarige oorlog," *Van opstand naargeregelde oorlog, 1568 1648* (2013), 140.
- 4 P95
- 5 P108
- 6 P113
- 7 P90
- 8 P305
- 9 Lambert, A., *Seapower states : maritime culture, continental empires and the conflict that made the modern world* (New Haven: Yale University Press, 2018). Davies, J.D., A. James, and G. Rommelse, *Ideologies of Western Naval Power, c. 1500-1815*, 1 ed., Politics and Culture in Europe, 1650-1750, (United Kingdom: Routledge, 2019).

De Slag op de Zuiderzee 1573
Een ommekeer in de 80-jarige oorlog

Auteur	M. Bartels, J. Bruin & P. Swart (red.)
Uitgever	Uitgeverij Noord-Holland, Wormer (2023)
	Stichting Vrienden van het Westfries Archief
Omvang	352 blz
Prijs	€ 29,95
ISBN	9789492335470

DAGBOEK VAN EEN TAAKGROEPCOMMANDANT

Tijdens de in 2011 begonnen burgeroorlog in Syrië, zette het Assad-regime in augustus 2013 chemische wapens in bij de strijd om de stad Ghouta. Een coalitie onder aanvoering van Frankrijk en de VS dreigde vervolgens met luchtaanvallen. Hierop kwam het tot succesvolle onderhandelingen tussen Washington, Damascus en Moskou (dat de Syrische dictator steunde) die resulteerden in een ‘Framework for Elimination of Syrian Chemical Weapons’.

De uitvoering ervan, met de VN/OPCW in een coördinerende rol, behelsde het tot de zomer van 2014 afvoeren van 1.300 ton aan chemische wapens en toebehoren in transportvaartuigen, ter vernietiging elders onder internationaal toezicht. De vrachtschepen in kwestie werden geëscorteerd door een multinationale vloottenheid bestaande uit Deense, Noorse en Britse oorlogsbodems. Deze Task Group 420.01 stond onder commando van de Deense kapitein-ter-zee Torben Mikkelsen, die in 2019 de rang van Admiral Danish Fleet, *Royal Danish Navy Command* zou bereiken.

Het boek, bewerkt door de bekende Deense marinehistoricus Søren Nørby, is gebaseerd op Mikkelsens’ dagboek dat hij tijdens voornoemd commando tussen december 2013 en mei 2014 bijhield. *Two hundred days* biedt een openhartig inzicht in het werk van een commanderend zeeofficier in de 21e eeuw en de uitdagingen die inherent zijn aan het uitvoeren van multinationale operaties in een tijdsbestek van toenemende spanningen tussen de grote mogendheden. De Deense taakgroepcommandant moest er namelijk steeds op bedacht zijn dat de multinationale strijdmacht gereed was voor talloze ‘what if’ situaties. Zoals de officier opmerkt was daarbij ‘just’ waiting for something to happen, not always easy’. Naast zaken als samenwerking in een *combined* operatie met Westerse marinecommandanten, passeren zaken de revue als omgaan met de logge VN-bureaucratie, blaartrekkende discussies met Syrische autoriteiten en militairen, ondoorzichtige maar altijd hoffelijke contacten met de Chinese marine alsook de *ups-and-downs* in relatie tot de nabij Syrië opererende Russische zeestrijdkrachten. De operatie vond immers plaats tijdens de inval van de Krim, wat bijdroeg aan de nodige (extra) internationale spanningen met de *Voyenno-morskoi flot* gedurende deze delicate missie. De Deense officier ontdekte evenwel dat er sprake was van de nodige ‘disconnect’ tussen lokale Russische (marine)commandanten en hun politieke en militaire leiding in Moskou. Hierdoor kon hij menigmaal, zoals met het – zo ver mogelijk was – direct melden van nieuwe zaken waarmee zij onbekend waren, hun vertrouwen winnen. In die zin lijkt Mikkelsen

terecht op te merken: ‘The Royal Danish Naval Academy teaches us that we as officers must fill three roles: the warrior, the leader and the diplomat. [...] Already at an early stage, I realised that in this operation I would – hopefully – come to make more use of my skills as a diplomat and leader rather than as warrior.’

Naast dergelijke observaties biedt *Two hundred days* een interessante inblik in de evolutie van de Deense marine van een bescheiden *coastal navy* gericht op operaties in de Oostzee, naar die van een scheepsmacht ingesteld op *global engagement* met vijf grote oceaangaande vaartuigen als de Absalon- of Iver Huitfeldt klasse fregatten. Het als pocket uitgegeven boek is geïllustreerd met tientallen kaarten, schema’s en foto’s.

Dr. Anselm van der Peet

Two hundred days
My Time as Commander
of Operation Removal of
Chemicals Agents from Syria,
2013-2014

Auteur	Torben Mikkelsen & Søren Nørby
Uitgever	University of Southern Denmark Studies, Vol. 626 (Udgivelsesår 2022)
Omvang	225 blz
Prijs	nb
ISBN	9788740834215

Bijzondere marineschenken aan het NIMH

MISSIE MILITAIR- HISTORISCH MATERIAAL

Fred Bruijn, documentatiespecialist bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH), krijgt eind jaren '80 nietsvermoedend een telefoontje van het Marine Opkomst Centrum (MOC) in Voorschoten. Het MOC vraagt of het Instituut voor Maritieme Historie (IMH) – een voorloper van het NIMH – interesse heeft in het 189 meter tellende personeelsarchief van de Koninklijke Marine over de periode van 1850 tot 1908. Bruijn hoeft niet over het verzoek na te denken. Natuurlijk heeft het IMH interesse in dit bijzondere archief.

Het personeelsarchief wordt vervolgens in houten bakken naar het IMH aan de Haagse Jan van Nassastraat overgebracht. Hier wordt al het binnengebrachte materiaal geïnventariseerd en omgepakt. De persoonsdossiers bevatten verschillende documenten, van oorkonden tot Staten van Dienst en processen-verbaal. Tussen de dossiers zitten ook een heel aantal prominente marineofficieren, zoals Charles Douw van der Krap, Conrad Helfrich en Karel Doorman.

Archief voor de toekomst

Het binnenhalen van het personeelsarchief blijkt een gouden greep. Het archief is een belangrijke bron voor genealogisch onderzoek. Talloze mensen hebben de afgelopen jaren informatie over hun voorouders gevonden dankzij deze collectie. In deze dossiers staan bijvoorbeeld waar en wanneer iemand aan boord was van een schip en welke zeeslagen en gevechten degene heeft bijgewoond.

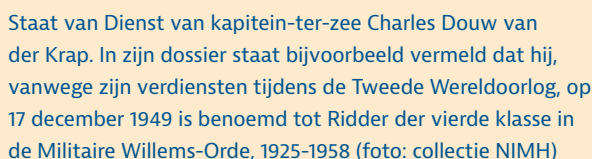
Daarnaast biedt het archief fascinerende inzichten in de militaire loopbanen van iconen uit de Tweede Wereldoorlog.

Altijd en overal toegang

Het personeelsarchief is nu vrij van rechten en om de toegankelijkheid van dit archief nog verder te verbeteren, worden alle 28.150 persoonsdossiers gedigitaliseerd en online gepubliceerd. Gezien de grootte van het archief gebeurt dit in fases. De eerste persoonsdossiers zijn vanaf december 2023 online raadpleegbaar. Het gaat om de geboortejaren 1850-1875.

▲ Groepsfoto van krijgsgevangenen in OFLAG VIII C Juliusburg, Duitsland. Uiterst rechts luitenant-ter-zee 2 Charles Douw van der Krap, 1940-1941 (foto: collectie NIMH)

AANTEKENINGEN VAN BIJZ. AARD		No.	Dat.	AANTEKENINGEN VAN BIJZ. AARD	No.
Voor volledige gegevens van voor mei 1940 zie feuille 1989 =====				5) Miv. 131051 eervol ontheven commando aft. Zeemacht Ned. M.L. Missie	P. 27/1 Tel.
Vdr. benoeming tot Off.		121	150829	Gezin op 021250 op Rijkskosten met ms "Oranje naar Indie vertrokken	
		Res. 9	260829	Gloem op 190252 op Rijkskosten met ms "W. Ruijs" naar Ned. vertrokken	
PV van eedsafliegging		Res. 171	270433	6) Jotreden als adviseur van de Indonesische Marine.	No
Gemeenschappelijk geschikt bevonden voor vlieger		Res. T 156	060539	7) Van 240552 t/m 190852 t.b. KSAL voor dienstreis n. Ned. Verzoekt met gezin per schip te repatriëren.	P
Gecontract door Gdt. IED in Ind. Geh.		KB 8	212244	8) M. i. v. 010753 ontslagen als. Hrd. bur. staf en ALBI opt. toev. alg. adviseur ALBI opt.	
1) M. i. v. 011244 bevordert tot Luit. t. z. I. o. a. dat hij in de ranglijst geplaatst wordt onmiddellijk boven Luit. t. z. I. E. Dankwijzer.				220753 gezin per Willem Ruys naar Ned. vertrokken.	
Tel. aan de CZA (0105-0950A) 46)				120953 eervol ontslag verla. plv. President van de Krijger te Velde in Indonesië.	
Deelnemer Acadie cursus aanv. 6 Jan. '47.		Res. 3474	120247	9) Wilmhar/Marstaf/OFS en bel. Hrd. Operaties tot 051054.	
Tel. aan GMR/Londen (0201-1031) 47 aangewezen voor cursus V.D. aanv. 22 April.				Ontslagen als dienstd. op 011053 wegens einde diens (indien als zodanig ingel. Beschikking op bezwaarsch. terzake een over hem opge. cond. rapp. o/n tijdvak 01 tot 010753 ongrondv. 1010854 bel. z. is off.	
Tel. aan GMR/Londen (0705-1143Z) 47 Accordo aanvraag Damage Control Course.		Ref. Tel. 0702-1608b) 47		11) In de plaats getreden v. d. Rev. directieofficieren.	
=====				11) Miv. 220755 onth. f. l. E. de Ruyter.	No.
Betr. heeft geen aanspraak meer op restant verlor.		Exh. 107181/1148	130248	Vdr. bev. tot KFE miv. 010855 1244. 80. 80. v. vloot	Miv. 14
Vers. in aanmerking te komen voor het commando over een torpedoboot of ander oorlogsschip.		Exh. P. 04455/6	291044	BLJ KB 35 ad. 070755 miv. 010855 bev. tot KFE.	
Besl. verri. kan momenteel niet ingewilligd worden.		Res. 2/04455/7	101148	toengedien uitbrekels KB	452
2) Besch. KB 14 d.d. 020645 ingetrokken.		MVM		13) Miv. 311055 tevens belast f. l. Hrd. CONS Den Halder.	No.
260450 aantekeningboekje verzonden Rest. uit. Ind. 2e helft Juli '50		04455/7	250750	Beschikking op beklag terzake vermeende onbillijk. behandel. ongrond. verklaard.	452
Vdr. bev. tot KFE.		04455/7	250750		
Als vervanger ben. d. d. Com. over. draecht K.L. met. aan de R.I.		04455/7	250750		
3) Bel. functie Advis. t. a. v. v. r. gan.		04455/21	110651		
4) Op 080551 t. i. d. bel. met de functie Hrd. Ned. M.L. Missie aft.		Nip. 15.			
Zeemacht.					

[illegible]

Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) bewaart het militair-historische verleden van Nederland voor de toekomst. In totaal beheert het instituut ruim tien kilometer aan collecties en archieven. Een groot deel van de collecties zijn in te zien in de studiezaal van het NIMH. Een deel van het archief is digitaal toegankelijk via de website archieven.nl.

32 MARINEBLAD | 8 - 2023

Het dossier van Matroos Schelte Bus met de uitgelichte bladzijden van zijn straf voor het versturen van zijn brief met opvallende bijlage naar minister van Marine Abraham George Ellis, 6 januari 1905 (foto's: collectie NIMH).

Het Staalmanetje

In het conduiteboekje van matroos der 2e klasse Schelte Bus is een bijzondere passage terug te vinden. Matroos Bus dient in 1904 aan boord van Hr.Ms. Evertsens. Vlak voor kerst krijgt hij door de commandant van het schip een straf opgelegd. De reden? De tamelijk opmerkelijke brief die hij stuurt aan minister van Marine Abraham George Ellis. Een brief met opvallende bijlage zelfs: 'Zijn meerdere in rang den vlagofficier, minister van Marine, een oneerbiedige schrijven toegezonden, onder toevoeging van een brood, afkomstig van het rantsoen aan boord van Hr.Ms. Evertsens gebakken, gepakt in gedrukten van opruiende geaardheid. In dit schrijven wordt smalend op voedingsartikelen afgegeven; onder andere op dit brood, dat juist door zijn smakelijk zijn de aandacht heeft getrokken, en waarover nog nimmer de minste klacht was vernomen van wier ook.'

Broodnodige aanpassingen

De passage in zijn conduiteboekje eindigt met het ontslag van Bus. Aan het begin van het nieuwe jaar moet Bus vanwege zijn uitlatingen de dienst verlaten. Zijn klacht is overigens niet ongegrond. Het brood bevat een minimale voedingswaarde. Uiteindelijk besluit politicus Andries Popke Staalman dat de kwaliteit van het soldatenbrood echt omhoog moet. Het nieuwe brood krijgt daarom de bijnaam 'Staalmanetje'.

Oproep schenkingen

Het militair verleden is van ons allemaal. Juist hierom bewaart het NIMH ons militaire verleden voor de toekomst. Of het nu gaat om brieven, documenten of foto's van een verre voorvader of materiaal van een recente uitzending naar Irak, Afghanistan of Mali: uw materiaal kan een waardevolle aanwinst voor het NIMH zijn. Bel (088-9516655) of mail (nimh@mindef.nl) ons voor meer informatie, wij komen graag met u in contact.

Materiaal dat in onze collectie wordt opgenomen is openbaar en te gebruiken voor onderzoek. In overleg met de eigenaar en/of schenker kunnen delen van het archief of de collectie voor bepaalde tijd de status 'beperkt openbaar' krijgen.

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Noodzaak. Strategische keuzes voor de krijgsmacht noodzakelijk', door CDR b.d. Pieter Kok in *Marineblad* nr. 7 (2023)

Financiële continuïteit Defensie

De overkoepelende externe veiligheid van Nederland (het product van de krijgsmacht), die juist een paraplu zou moeten zijn om de overige behoeften van Nederland zinvol mogelijk te maken, krijgt al jaren onvoldoende aandacht. Wat daarbij niet helpt is dat *veiligheid* een nogal gecompliceerd en abstract begrip is en in de volksmond gemakkelijk kan worden afgedaan met doodoeners zoals: 'zo'n vaart zal het voor Nederland niet lopen' en bovendien: 'een ver-van-mijn bed-show'. Zelfs de oorlogen in Oekraïne en in het Midden-Oosten veranderen weinig aan dit beeld. In dit spanningsveld is het een politieke uitdaging om genoeg goodwill en geld voor Defensie binnen te halen om daarmee voldoende militaire capaciteiten voor de krijgsmacht te organiseren. De NAVO-norm van 2% BBP is bestemd voor het onderhouden van de continuïteit van een krijgsmacht die - in de stabiele situatie - al geheel voldoet aan de eisen. Nu er - als gevolg van eerdere bezuinigingen - forse hiaten zijn in de militaire capaciteiten, zijn voor de reparatie daarvan tijdelijke extra investeringen onvermijdelijk. Deze komen bovenop de 2%-BBP-continuïteitsnorm. Indien geen extra geld kan worden gevonden, kan prioritering van behoeften ('biggest bang for the buck'), verkleining van aantallen of uitstel van problematische dossiers uitkomst bieden, hetgeen uiteraard consequenties heeft. Dit houdt de financiën voor een op haar taak berekende krijgsmacht gezond.¹

Maritime air in de krijgsmacht

Voortbordurend en reagerend op het schrijven van CDR b.d. Pieter Kok specificeren wij hierna de *maritime-air* aspecten van de krijgsmacht. Moderne fregatten zijn ondenkbaar zonder organieke helikopters, die het vlootverband met hun grotere sensoren- en wapenbereik een extra dimensie verschaffen. De helikopter heeft door een beperkte brandstof- en wapenlaadcapaciteit een operati-

oneel vliegbereik van ongeveer 400 zeemijlen rondom het fregat of vlootverband. Het langeafstandspatrouillevliegtuig kan met zijn grotere bereik en *endurance* die leemte opvullen en zo de verdediging van een vlootverband tot 1000 zeemijlen leveren. Tot 2005 vlogen P3C-Orion-vliegtuigen succesvol in onder meer deze rol, tot het moment dat ze om puur financiële redenen werden wegbezuinigd. De opvolger van de Orion - de Poseidon - is een gemilitariseerde versie van de Boeing 737, die operationeel is bij de Amerikaanse marine, in onder meer de Britse en de Noorse luchtmacht en binnenkort bij de Duitse marine. De militaire capaciteit van de moderne Poseidon is indrukwekkend en relatief goedkoop in vergelijking met andere wapensystemen. De Nederlandse krijgsmacht heeft een duidelijke behoefte aan deze langeafstandspatrouillevliegtuigen. Het lijkt erop dat Defensie die capaciteiten wel onderkent, maar een onbestemde vrees heeft een eenmaal wegbezuinigde capaciteit opnieuw te introduceren.

Poseidon

De Poseidon is een groot vliegtuig met een fors laadvermogen, een vliegbereik van ongeveer 10.000 km bij een vliegsnelheid van 1000 km/u. Haar sensoren detecteren en classificeren vijandelijke eenheden op zeer grote afstanden, haar communicatie- en datalink-systemen leveren 'real time' informatie aan alle hoofdkwartieren, commandanten ter zee, te velde en andere genetwerkte eenheden. Haar slagwapens (torpedo's en kruisvluchtwapens) kunnen zeer snel wereldwijd worden ingezet. Poseidons kunnen tevens drones (incl. Reapers) aansturen en Cyberoperaties uitvoeren

Poseidons kunnen worden ingezet boven water en boven land in *offset*-operaties en in *'brown water'* ter ondersteuning van land- en luchtmachtoperaties boven land. Verder

¹ Rede Vz. NAVO Militair Comité Luitenant-Admiraal Rob Bauer ter gelegenheid van EW-debat over Defensie 07-11-2023: 'Het behalen en wettelijk vastleggen van de 2%-norm is een mooi begin maar biedt op zichzelf geen enkele garantie dat we veilig blijven. Elke bondgenoot moet in de eerste plaats haar eigen verdediging op orde hebben en dat is nog onvoldoende het geval. (...) Ik hoop van harte dat de Nederlandse bevolking keuzes gaat maken die bijdragen aan lange termijn stabiliteit (...) en dat meer Nederlanders gaan inzien dat Defensie in ons aller belang is en daarmee een collectieve verantwoordelijkheid is.' 'Alleen als we ons voorbereiden op oorlog, kunnen we voorkomen dat het oorlog wordt.'

is de Poseidon duidelijk het ideale en flexibele platform voor zelfstandige onderzeebootbestrijdingsoperaties op volle zee. Die grote flexibiliteit is noodzakelijk, omdat Europa's groeiende groene energiebehoefte (gas en waterstof) zal leiden tot wereldwijde scheepsbewegingen overzee vanuit landen rond de Middellandse Zee en het Zuidelijk Halfrond, die gunstiger liggen voor het opwekken van zonne- en windenergie dan Europa zelf. Daarnaast blijft de Atlantische Oceaan voor de zeeverbinding met de Verenigde Staten en Canada van groot belang. Voorts verzamelen Poseidons continu en wereldwijd positionele, akoestische en non-akoestische inlichtingen ter vulling van de Defensie-database en als ruilmiddel voor partners. Als lange arm van Defensie kunnen Poseidons zeer snel wereldwijd een militaire presentie leveren waarmee initiële diplomatieke druk wordt ondersteund en tevens snel en zelfstandig optreden bij operaties hoog in het geweldsspectrum door inzet van slagwapens (torpedo's en kruisvluchtwapens). Bij dreiging tegen onze kwetsbare onderzeese infrastructuur en windmolenparken kan de Poseidon effectief worden ingezet om grote zeegebieden boven het continentale plat snel af te zoeken.

Herintroductie langeafstandspatrouille-vliegtuigen

Bij de US Navy vliegen ca. 130 Poseidons operationeel. Daarmee is het vliegtuig een bewezen militaire capaciteit die zo van de plank kan worden gekocht, waardoor

ontwikkelingsrisico's worden vermeden. De Britten en de Noren vliegen ermee en Duitsland zit midden in het verwervingsproces. Er zijn dus mogelijkheden te over voor internationale samenwerking en zelfs voor 'pooling' in Noordwest-Europees verband, waardoor de kosten van projectdelen zoals gezamenlijk gebruik van simulatoren, opleidingen en exploitatievoorbereiding kunnen worden gedeeld. Personeel voor de eerste vier Nederlandse Poseidons zal geheel of gedeeltelijk in de Verenigde Staten moeten worden opgeleid. Ervaring en expertise op het gebied van langeafstandspatrouille-vliegtuigen is thans nog aanwezig in de vorm van oud-MLD'ers die in 2004/2005 zijn overgestapt naar de KLu. De vliegtuigen zouden in 'single-service-management' kunnen worden ingedeeld bij de Koninklijke Luchtmacht, terwijl de Koninklijke Marine een belangrijke afnemende client zou kunnen zijn.

Oproep aan de politiek

Na de verkiezingen volgt hopelijk een soepele kabinetsformatie waarin de hoofdlijnen van beleid zullen worden geconcretiseerd. Wij doen een beroep op de verantwoordelijke politici om juist dan de ontbrekende schakel in de gereedschapskist van Defensie te verwerven: koopt Poseidons!

Vice-admiraal b.d. Erik Kopp, Commandeurs b.d. drs. Kees Leebeek en Anne van Dijk, Kapiteins ter zee b.d. Menno Valentijn, Hans Goemans en Jos Leenders

Boeing P-8 Poseidons verzamelen continu en wereldwijd positionele, akoestische en non-akoestische inlichtingen (foto: Official U.S. Navy Page, Flickr)

Reactie naar aanleiding van het artikel 'Noodzaak. Strategische keuzes voor de krijgsmacht noodzakelijk', door CDR b.d. Pieter Kok in *Marineblad* nr. 7 (2023)

De besteding van het overheidsbudget wordt via de politiek bepaald door de Nederlandse burger. Hierbij staat voor het overgrote deel van de bevolking de kwaliteit van leven voorop. Bestaanszekerheid is het motto dat breed wordt ondersteund. Belangrijk is om daarbij te constateren dat het beschikbare overheidsbudget op geen stukken na voldoende is om in alle noden te voorzien. Helaas komt daardoor externe veiligheid een beetje op het tweede plan. Zelfs een veelheid van brandhaarden wereldwijd brengt hierin weinig verandering. Het blijft voor de meesten ver weg, waarbij we ons veilig wenen onder de paraplu van de NAVO. Schoorvoetend realiseren we ons daarbij dat het lidmaatschap van dat bondgenootschap geld kost; indien we hier een rem op kunnen zetten, zullen we dat echter niet nalaten.

In dit spanningsveld is het een flinke uitdaging voor Defensie om voldoende argumentatie aan te dragen voor een groter budget, hetgeen noodzakelijk wordt geacht om een kwalitatief en kwantitatief hoogwaardige organisatie op de been te houden. Problematisch hierbij is dat ook niet duidelijk is gedefinieerd wat voor krijgsmacht wij in een ideale situatie voor Nederland zouden moeten nastreven. De NAVO-norm, die door en voor de leden wordt vastgesteld, is een financiële indicatie en geeft verder weinig houvast voor wat betreft de samenstelling van een krijgsmacht die hieruit zou moeten voortvloeien. Vereiste aantallen is dus geen hard gegeven.

Hoewel het strijden voor meer geld voor Defensie alleszins lovenswaardig is, moeten wij ons realiseren dat we bij het uitdelen van het geld niet vooraan in de rij staan. Het zou daarom van een meer realistische houding getuigen om de tering naar de nering te zetten en met het beschikbare budget een maximale output te genereren, in plaats van continu uit te dragen dat we (veel) geld tekortkomen. Constatering hierbij mag zijn dat de noodzakelijke krimp van de krijgsmacht kennelijk onvoldoende gelijke tred heeft gehouden met de aantasting van het budget gedurende de afgelopen decennia. Wel moet duidelijk zijn dat een hierdoor ontstane kleinere, maar wel uitstekend uitgeruste en volledig inzetbare krijgsmacht minder taken uit kan voeren. Hiermee wordt de bal gelegd bij de politiek. Willen zij meer taken dan moet er geld bij. Nog twee aandachtspunten. Een beperkt budget legt extra druk op de organisatie om het beschikbare budget optimaal te besteden ('biggest bang for the buck'). Een goed voorbeeld hierbij is de aanschaf van langeafstand patrouillevliegtuigen waarmee veel detectie- en onderzeebootbestrijding capaciteit alsmede slagkracht wordt gerealiseerd voor relatief weinig geld. Daarnaast is het van belang dat het defensiebudget voor langere constant en inflatiebestendig blijft. Dit brengt de broodnodige rust in de organisatie.

Belangrijke vraag voor Defensie is vervolgens hoe we de naar ons inzicht te beperkte middelen optimaal kunnen inzetten. De schrijver van het artikel heeft hier, uitgaande

van de grondwettelijke taken van de krijgsmacht, uitvoerig bij stil gestaan. De conclusie dat de bedreigingen en risico's voornamelijk op het maritieme vlak liggen, en daardoor vooral op het bordje van de Koninklijke Marine (KM) komen, wordt van harte ondersteund. Dit laat onverlet dat ons lidmaatschap van de NAVO, het hierdoor betrokken kunnen raken bij vijandelijkheden te land en – in uiterste instantie – het beschermen van ons grondgebied, zeer legitieme redenen zijn voor het in stand houden van een substantiële KL en KLu. Om ons te concentreren op de KM rijst de vraag hoe deze, gezien het voorziene takenpakket, het beste kan worden ingericht. Op dit punt verschil ik van mening met de auteur van het artikel. In mijn beleving is het concept van escortegroepen achterhaald. In de huidige situatie met talloze wereldwijde aan- en afvoerlijnen is het ondoenlijk om de veiligheid van het zeevaartverkeer op deze manier veilig te stellen. Beter ware het om het Koude Oorlog-concept (opnieuw) te omarmen. Hierbij worden in potentie vijandelijke eenheden vertrekkend van hun uitvalsbasis in een zo vroeg mogelijk stadium onderschept, geschaduwd en zo nodig geëlimineerd, nog voordat ze een bedreiging voor het scheepvaartverkeer kunnen vormen. *Close support*-bescherming is dan minder relevant. Uiterst mobiele eenheden die in relatief korte tijd grote gebieden af kunnen zoeken, wereldwijd, zijn hiervoor een must. Voor eerste detectie is in dit geval het patrouillevliegtuig een voor de hand liggend platform. Voor schaduwen en zo nodig elimineren van eerder ontdekte vijandelijke eenheden zijn oppervlakteschepen (met boordhelikopter) en onderzeeboten relevant.

Dan nog aandacht voor vaste locaties waarvoor beveiliging essentieel is. Daarbij moet onder meer gedacht worden aan aanlooproutes van havens en onderzeese leidingen. Voor het eerste dient voldoende mijnenbestrijdingscapaciteit voorhanden te zijn. Het tweede onderwerp vergt een continue bewaking tegen sabotage. Een optie daarvoor zou kunnen zijn om het leidingensysteem te voorzien van een passief luistersysteem dat van boven kan worden beluisterd. Gezien de omvang van het stelsel is voor de bewaking het patrouillevliegtuig een probaat middel. Dit toestel beschikt bovendien over een uitstekend passief detectiesysteem. Bij onraad kan voor nader onderzoek gebruik worden gemaakt van eenheden als helikopters, oppervlakte- en onderwater eenheden. Bij beschikbaarheid van voldoende logistieke ondersteunende eenheden en een marinierscomponent ten behoeve van speciale operaties, ontstaat volgens dit model een KM die, ongeacht de omvang, maximaal is toegerust voor het beschermen van onze maritieme belangen.

Tenslotte mag duidelijk zijn dat de KM dit niet alleen kan. In NAVO- en EU-verband zijn echter voldoende gelijkgestemde landen voorhanden om op dit gebied een vruchtbare internationale samenwerking te realiseren.

KTZ b.d. M.D. (Menno) Valentijn

De beste dekking én
collectieve voordelen.

Dat is onze missie.

De beste zorg bieden voor iedereen die een relatie heeft of heeft gehad met Defensie. Dat is onze missie. Zorgzaam is een stichting zonder winstoogmerk en is opgericht door defensievakbonden.

Daarom begrijpen we als geen ander het belang van een goede zorgverzekering voor gezinsleden van militairen, ex-militairen en hun gezin én defensiemedewerkers.

Kijk op www.zorgzaam.nl

Alles op zijn tijd...

‘Mooi idee, Berend, maar niet met ons meest strategische wapen. Kan je iets anders verzinnen om deze maatschappelijk geïntegreerde manier van schaalbaar denken en werken te proberen?’ ‘Tuurlijk!’

Berend van de Kraats is oud-onderzeeboot-commandant en nu sociaal ondernemer. Met OceansX, werkt hij nu aan nieuwe manieren van organiseren waarbij het collectief menselijk potentieel optimaal benut wordt om te werken aan wat ons dierbaar is.

**BLIJF
IN CONTACT**

‘Als maatschappij denken wij dat we een collectief *human capital* probleem hebben. Van de zorg- tot de veiligheidsketen en alles daartussen in. Maar in werkelijkheid hebben we een collectief *human potential* probleem.’ Zo opende ik mijn pitch vier jaar geleden in de Admiraliteitsraad. Ik presenteerde daar OceansX als oplossing voor het toenemende personeelstekort bij de Onderzeedienst. Het was vooruitstrevend. Het was totaal *out of the box*. Het was disruptief.

Waarom hebben we het over de wens om naar Mars te gaan, als 76% van de aarde bedekt is met water en we daar slechts de bovenste 2% van denken te begrijpen?’ Zo vervolgde ik mijn betoog. OceansX zou een neutrale plek zijn waar OceansXplorers bij elkaar zouden komen, vanuit intrinsieke motivatie. De één om data te verzamelen voor zijn onderzoek, de ander om een nieuwe innovatie door te ontwikkelen, en de volgende voor een persoonlijke ervaring. Net zoals in de ruimtevaart werd de bemanning missie-gericht samengesteld door een specifieke combinatie van vaste (militaire) bemanning aangevuld met OceansXplorers. Deze bemanning werd gepast getraind en getest waardoor iedereen als one-of-the-crew kon opereren.

Deze missies lieten zich dan ook maatschappelijk vormen in plaats vanuit een verantwoordelijkheid opgedragen. Niet beperkt tot alleen een militair oogmerk. Er was ruimte voor maatschappelijke inbreng met maatschappelijke (meer)waarde tot gevolg. Dit benoemde ik als een interessante *business case* voor BV Nederland. Immers de ratio (meer) waarde-op-zee versus (minder) tijd (gepland & onvoorzien) tegen-de-kant werd door het OceansX-concept aan beide zijden van de vergelijking geoptimaliseerd. Een positief argument om toekomstige aanbestedingen en investeringen te rechtvaardigen, zo leek mij.

‘Mooi idee, Berend, maar niet met ons meest strategische wapen. Kan je iets anders verzinnen om deze maatschappelijk geïntegreerde manier van schaalbaar denken en werken te proberen?’ ‘Tuurlijk!’, volgde als antwoord. Dat was het startschot van OceansX ONE, een maatschappelijk geïntegreerde sociale innovatie infrastructuur om de potentie van zeemannen te betrekken in het duurzamer opereren op zee. Daaruit volgde Xploratie Crew Support., een digitale infrastructuur die de sector in staat stelt om samen slimmer te worden van maritieme scheepsdata. Door samen het schaarse *data-science* potentieel in te zetten voor het ontwikkelen van slimmere modellen. En door die modellen vervolgens federatief (zonder fysiek delen van data) decentraal te trainen om de vragen die bij bemanningen spelen op te lossen.

Parallel daaraan ontstond Xploration Seafarers & Scientists - een unieke samenwerking tussen bemanningen op zee die wetenschappers ondersteunen door consistent en consequent data te verzamelen op de unieke routes waar zij dagelijks varen. Deze Xploratie heeft het afgelopen jaar de grootste operatie opgestart voor het meten van aerosolen boven de Atlantische Oceaan. Hierdoor hebben we theoretische modellen kunnen valideren hoe methaan op natuurlijke wijze wordt afgebroken in de atmosfeer. Een uniek collectief potentieel van zeevarenden en wetenschappers!

Inmiddels participeren grote namen zoals MAERSK, NASA, NOAA, NIOZ en verschillende universiteiten wereldwijd. Iedere entiteit op zijn eigen manier, met zijn eigen intrinsieke motivatie en eigen capaciteiten en potentieel. Alles en iedereen op zijn tijd. Ook het meest strategische wapen. Ik kijk uit naar 2024! Standby to #XplorIT ©.

ACTIVITEITEN NAJAAR/WINTER 2023

AFDELING NOORD

POSTACTIEVENBORREL MET LEZING BOB ROETERING

Datum: 6 februari 2024
Locatie: Marineclub, Den Helder
Aanvang: lezing 16:00, borrel 17:00

WINNUST/KVMO-CONCERT

Datum: 11 maart 2024
Locatie: KIM, Den Helder
Aanvang: 20:00

AFDELING ZUID

NIEUWJAARSBORREL

Datum: 28 januari 2024
Locatie: Faradayweg 1, Vlissingen
Aanvang: 13:00

AFDELING MIDDEN

Geen activiteiten gepland

SCAN DE QR-CODE VOOR MEER
INFORMATIE OVER ALLE KVMO-
ACTIVITEITEN

IN MEMORIAM

HET HOOFDBESTUUR VAN DE KVMO HEEFT DE DROEVE PLICHT U IN KENNIS TE STELLEN VAN HET OVERLIJDEN VAN:

LTZ2 b.d. **J.P. Greveling** († 27 oktober 2023)
Mw. M.A. **de Groot-Dirven** († 26 november 2023)
Mw. **M. Hendriks-Hemmes** († 4 november 2023)
KLTZ b.d. **C.J. Plat** († 9 november 2023)
KLTZE b.d. **J.H. Post** († 12 oktober 2023)
LTZ1 b.d. **P. Stiphout** († 13 november 2023)
KLTZ b.d. **A.H. Thierens** († 15 september 2023)

WIJ BETUIGEN DE NABESTAANDEN ONZE DEELNEMING EN WENSEN HEN VEEL STERKTE TOE

KERSTSLUITING KVMO

Het kantoor van de KVMO is gesloten van
donderdag 21 december t/m zondag 7 januari 2024

Ereleden:

KOLMARNIS b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek
KLTZ b.d. mr. O.W. Borgeld
KTZ b.d. ing. M.E.M. de Natris
KLTZ (LD) b.d. H.M.J. van de Burgt

Hoofdbestuur:

Voorzitter:
KLTZ R.O.P. Pulles EMSD
Vice-voorzitter:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Secretaris:
LTZ2OC (LD) K.W. Lelieveld
Penningmeester:
KLTZ (LD) b.d. H.M.J. van de Burgt
Namens Afdeling Noord
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
Namens Afdeling Midden
KLTZ drs. M.M.H. Heijligers
Namens Afdeling Zuid
Vacature
Namens Afdeling Caribisch gebied
LTZ2 (LD) M.E.A. Römer
Namens Werkgroep Postactieven
KLTZ b.d. J.B.M. Ouwens
Namens Werkgroep Elders Actieven
LTZ1 b.d. ir. M.R.J. van 't Holt MBA
Namens Werkgroep Jongeren
Vacature
Namens de Werkgroep Gender
KLTZ b.d. M.A.W. Riemens

Afdelingsbesturen:

Noord:
KLTZ (LD) J.L. ten Berg
KLTZ b.d. B. Fritzsche
LTZ1 (LD) P.Y. Handgraaf-Blok

Midden:

KLTZ drs. M.M.H. Heijligers
KTZ (TD) ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZ b.d. H. van Eijsden

Zuid:

maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZ (SD) b.d. A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)

Caribisch Gebied:

LTZ2 (LD) M.E.A. Römer

KVMO-leerstoel

Universiteit Leiden:
Prof. dr. T.B.F.M. Brinkel

Nuldelijnsondersteuner (NOS) KVMO

KLTZ b.d. Theo Zelisse
nos.kvmo.tz@gmail.com
06-41464319

Adres secretariaat:

Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : **info@kvmo.nl**
W : **www.kvmo.nl**

ONDERLINGE BIJSTAND

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat van de KVMO.

**HET HOOFDBESTUUR
VAN DE KVMO WENST U
PRETTIGE FEESTDAGEN
EN EEN GEZOND EN
VEILIG 2024**

